

Not: Bu dosyadaki her bölüm ilgili seksiyon sorumlusuna verilip yazı sonunda istenen işlemlerin yapılması sağlanacaktır.

Bm.

DOLMABAĞÇE SARAYI

150. yıla armağan

Genel Yayın Yönetmeni	: Dr. Cemal Öztaş
Yayın Kurulu	: Alfabetik soyadı sırası ile Prof.Dr. Metin Sözen ve diğerleri
Metin	: Prof.Dr. İskender Pala
Tercüme	: Jean Louise Kandur 216 326 6447 / 0532 515 3656
Editörler	: Selman Gemuhluoğlu Ömer Taşdelen
Fotoğraflar	:
Grafik tasarım	:
Katkıda bulunanlar	: Alfabetik soyadı sırası ile Cengiz Göncü Gülşen Sevinç Kaya ve diğerleri
Baskı	:
ISBN	: Derhal müracaat edilmeli

İÇİNDEKİLER

Sunuş	(Sayın B. Arınç)
İlk Söz	(Sayın C.Öztaş)
Gümüş Parmakta Pırlanta Taş	
Sihirbaz	
Bir Dokun Bin Âh Dinle Kâse-i Fağfûrdan	
Bakmıyor Çeşm-i Siyah Feryâde	
Zaman Damla Damla : Tik, tak... Tik, tak...	
Sedirten Sandalyeye	
Bir Süvari Terkisinde Ortaasya'dan...	
Rengarenk Hatıralar Arasında	

GÜMÜŞ PARMAKTA PIRLANTA TAŞ

*Sandım ki güzelliğin cihanda
Bir saltanatın güzelliğiymiş
Yahya Kemal*

150 yılda biriken yığınla hatıra... Bilmem ki size hangilerini söyleyebilirim!?. Bazen bir rüyanın içine neş'eyle girmek gibi ışıltılı; bazen bir uzun masaldan kaçarken hayatın tam da ortasına düşüvermek gibi dayanılmaz... Uzun; pek uzun bir zaman... Ve o zamanın içinde görünüp kaybolan, yaşayıp ölen insanlar. Kimler gelip geçti bir bilseniz... Ve neler olup bitti, ah neler... Bazen bulanık, bazen berrak akan bir nehir misali hatıralar...

Her şeyi, istesem her şeyi hatırlayabilir, bir çoğu zaten gözlerimin önünde olup biten hadiseleri size bir bir sayıp dökebilirim... Ama mesele şu ki size bunları anlatmalı mıyım? Yahut size o kadim zaman efendilerine ait anılardan hangilerini anlatmalıyım? Söz gelimi, gökkubbenin altında kimi şuh kahkahalar, kimi hazin içlenişlerle yaşamış eski dostlarımın mahrem öykülerini mi? Devlet geleneğine baş kaldırıp, arşivlere ve tarih kitaplarına geçmeyen sırları mı? Bir göz yaşı damlasının hikayesini, ya ki bir gizli busenin öyküsünü mü?!.. Belki de ayrılıkları, hayalleri, umutları ve sevinçleriyle efendilerimin de birer insan olduklarını artık kabullenmeli ve sizinle her şeyi bu yalınlık içinde söyleşmeliyim. Büyük bir milletin ve yüce bir devletin yönetilmesine tam otuz dört yıl ev sahipliği yaparken ben, size hiç olmazsa bu kadarını olsun anlatacağımı hiç düşünmemiştim. Yaşadığım bazı şeyler var ki kendime bile fısıltıyla söylemekten çekinirim; bazı şeyler de var ki herkes duysun diye haykırmak isterim. Üzerime düşen kadarını anlatmayı eski sahiplerime bir vefa borcu olarak aldığım içindir ki şimdi söyleyeceklerimi söylemekten bahtiyarlık duyuyorum.

*

Batılı ülkelerdeki değişim rüzgarlarının hissedildiği, batı ile ilişkilerin yoğunlaştığı yıllarmış, Topkapı Sarayı'nda, -bazen de Yıldız Sarayı'nda- oturan, ama ikisini de benimsemeyen sultan, "- Lala" demiş sadrazamına, "acaba Boğaziçi sahillerinde münasip bir mahalle bir saray yaptırsak da, Âl-i Osman'ın çoktandır parlamayan kandiline bir ışık olsa; ona bakanlar şevketimizi ve yüceliğimizi görseler, satvetimize imrenseler!"

"-Ve dahi Avrupa milletlerinin saraylarından aşığı olmasa hünkarım!" diye cevaplamış sadrazam.

İki ay sonra, sermimar Abdülhalim Bey, mimarağası Altunizade İsmail Zühtü Paşa, inşaat işlerinden sorumlu mimar Garabet Balyan Kalfa ile yardımcısı Nikoğos Balyan Efendi, yanlarında hassa mimarlardan birkaç kalfa daha Boğaziçi'nde bir keşfe çıkmışlar. Vaktiyle kaptanpaşaların sefer dönüşü gemilerini demirleyip denizlerin köpükleri kadar çok olan özlem ve hasretlerle dolu tayfalarını Dersaadet sokaklarına dağıttıkları, donanma sefere çıkacağı vakit de ihtişamlı veda törenlerinin yaşandığı, son iki yüz bu kadar yıl evvel artık bataklık haline gelen, hatta bu yüzden doldurulan ve Dolmabahçe adıyla anılan

körfezde bir keşif gezisi sonrası, serin gölgeli bir çınar ağacının altında oturmuş, aşağı yukarı şöyle konuşuyorlardı:

- Bak a mimarbaşı! Beşiktaş'ın Hasbahçe'sini, Kabataş'ın da Karaabalı (Karabalı) nam bahçesini buraya ilave ederek, şu yeryüzünün gümüş parmağı Boğaziçi'ne pırlanta bir yüzük kaşı konduralım.
 - Belî paşam!.. Hatta Beşiktaş Sahilsarayı'nın artık yaşlanan, kamburu çıkan, ayakta kalmak için birbirlerine işkenceye uğramış gibi yaslanan binalarını da azad ederek bu yüzük kaşını parmak boyuna uzatalım.
 - Sonra beraberindekilerin fikirleri geldi birer ikişer:
 - Yapacağınız binayı bir şah-esere dönüştürmek üzere Türk ve Batı tipi saray mimarisini birlikte uygulayalım.
 - Amma genel olarak sofa ve sofaya açılan odalardan müteşekkil bir Türk evi görüntüsü verelim yine de kalfa; öyle daha asil, daha ağırbaşlı olur.
 - İçini ve dışını öyle süsleyelim ki Avrupa kralları imrensin ustam.
 - Barok ve Ampir süslemeler rölyefler, kartuşlar konduralım duvarlarına; hatta rokoko...
 - Evet, evet!.. Herkes elinden ne geliyorsa onu yapsın efendiler.
- Buyrunuz meydan sizindir.

Bu adamların konuşmaları benim ilk defa bilinçle duyduğum sözlerdi. Daha sonradan öğrendim ki geleneksel Türk saray mimari tasarımının ötesindeki bu düşüncelerin hayata geçirileceği o devirlerde, devletin batıya dönük yüzünde kültürel değişimler, sanatsal ve sosyal etkilenmeler had safhadaymış. Üstelik saray teşkilatı da çoktandır, kendini yenilemekten, devletin örgütlenmesinde yeniliklere ihtiyaç duyduğundan dem vurmadaymış. İşte bu yüzden Mabeyn-i Hümayun ile Harem-i Hümayun benim himayemde tek çatı altında birleştirilmiş. Erkek ile kadının henüz sosyal hayatta buluşamadığı o devirde hiç olmazsa yaşadıkları mekanları el ele tutuşturan o salon da elbette bütün ihtişamıyla göz dolduracak bir Muayede Salonu oluvermiş. Harem-i Hümayun'dan yüksek duvarlarla ayrılan bir de Veliahd Dairesi düşünülmüş sonra. Ve ardından neler düşünmüşler neler... Ben bu düşüncelerden hep bir kazma sesiyle, bir usta veya dülger nefesiyle haberdar oldum. İşte o yüzden bu mekanlara ait kalbimde yer edinmiş nice hatıralar, ne derece hassas duygular ve derinden derin düşünceler var ki size yüreğim sızlamadan, gözlerim yaşarmadan anlatamam. Sevinçlerim ve gülümseyişlerim mi?!.. Elbette onlar da harman harman. Denizin dalgalarına, bahçenin manolyalarına, billur merdivenlere yaslanmış binlerce hatıra...

Bir bielseniz, ah bir bilseniz, damıtılmış zevkleri, imbikten süzölmüş erdemleri, estetikle emzirilip mest ahenklerle beşiği sallanmış güzellikleri layıkıyla anlatmanın zorluklarını bir bilseniz?!.. Üstelik de bütün bunları artık o nesilden olmayanlarla, diller dolaşmadan söyleşmenin güçlüğünü. Şimdi billur merdivenlerden üstüme üstüme gelen turistik bakışlarla dolu hoppa vurdumduymazlıkların yüreğimi kanatması bundandır işte...

*

Yığın yığın işçilerin, mahir taş yontucuların, azimli ilgarlar, lağamcılar ve dülgerlerin gelip bina emini (şantiye şefi) Altunizade'nin gözetim ve yönetiminde inşaata başladıkları günleri dün gibi hatırlıyorum. Boğazın kumları döven çırpıntıları çekiç ve kazmalardan çıkan ritmik seslere aynı bestenin nağmeleriymiş gibi ahenk verirken, o karayağız delikanlılar, o Anadolu yiğitleri, o İstanbul bıçkınları, günü eleyip bitirmek için birbirlerine neler anlatırlardı neler: Kazdıkları toprağın ta Fatih'in oğlu Bayezid'den, Sarı Selim'den, kalan hatıralarını mı istersiniz, Evliya Çelebi'nin burada olduğunu söylediği havuz tasvirini mi, yoksa I. Ahmed'in yaptırdığı köşkün güzelliğini mi?!.. Avcı Mehmed'in burada şahin ve samsonlarını beslettiğini, Beşiktaş Sahilsarayı'yla birlikte ünlü Çinili Köşk'ün de o devirde inşa edildiğini, Nedim'in şarkılarıyla bezenen Laleler çağında her yerin elden

geçirilerek Beşiktaş Saray-ı Hümayunu'na dönüştürüldüğünü, I. Mahmud zamanında hemen arkadaki tepeye bir bülbül aşyanını andıran Bayıldım Köşkleri'nin inşa ettirildiğini hep onlardan dinledim. O zamanlarda sıradan insanlar bile ne çok şey bilirlerdi, hâlâ şaşarım!...

Söylemeden geçemeyeceğim; şimdi benim sizlerle bulduğum bu yerde en ihtişamlı zamanlar Sultan III. Selim zamanında yaşanmış. Sanat ile hayatın harman harman biriktiği o çağda, Boğaz'ın bu bölgesinde dizi dizi kasırlar, konaklar ve köşkler bir peyzajda en latif desen gibi birer estetik şahika imiş. Öyle ki Boğaziçi sahillerine, sırtlarına ve tepelerine serpiştirilerek taa Defterdar Burnu'na kadar ışıltılı fanusu süsleyen bu yapılar insan ile tabiat bütünleşmesinin imrenilecek bir tenasübü imiş. Renklerin, nağmelerin ve dizelerin büyüüne kapılıp gidilen bu çağda da burada, aynı yerimde olmayı ben de çok isterdim. Galib Dede'den beyitlerin, Dede Efendi bestelerine karıştığı mehtaplı gecelerde buradan, Boğaziçi'nin bu en müstesna köşesinden, onları izliyor olmayı ben de çok isterdim. Ama heyhaat!..

Bir Hafız Mehmed Emin Efendi gelmiş daha sonra, II. Mahmud'un mimarbaşısı; yine o taş yontuculardan duymuştum, sultanı için bütün sarayı yeniden onarmış ve ahşap kısımları güzel nakışlarla tezyin ettirmişmiş. Derler ki bu onarım sırasında saraylı bir dilbere tutulup verem olunca, iş verdiği nakkaşlar, tavanlara ve sergenlere işledikleri nakışların hepsini kan kırmızısıyla desenlemişler. Ustalık ki bir zamanlar doruğa burada çıkmış, ve güzellik pazarı burada kurulmuş, içine aşk kırmızısı karışınca İstanbul sokaklarına dalga dalga güzellikler düşmüş, dillere aşk dolanmıştı. Belki de bu yüzden, Sultanım Abdülmecid, ben henüz üç yaşımdayken ziyaretime gelmiş ve o taze güzelliğime bakıp hayran kalarak:

- Çirkinlik buna yasak olsun ve güzel olmayan hiçbir şey burada bulunmasın!
diye buyurmuştu.

Büyüyüp geliştiğim ondört yıl boyunca da, yaşadığım onca zengin yıllar boyunca da, ve hatta şimdi bile bu ferman, kayda girmemiş gizli bir yasa gibi, nesilden nesile aktarılıp durur. Çevremde yaşayan herkesin bildiği ve hiç kimsenin diğerine hatırlatmadığı bir yasa...

Serpilmiş, güzelleşmiş, taravet bulmuştum. Bir sultanın himayesinde tam da ayın ondördü gibi günbegün kemale ere ere, ışığım her geçen zamanda biraz daha arta arta. Sultanım Abdülmecid "Ziyadece masraf edilerek gösterişli olduğuna benim de kalbim şahadet eder!" diyerek hayıflansa da, şairin dediği gibi, o gün benim güzelliğim üç kapıdan şehre açılan bir "saltanatın güzelliğiydi" ve varlığım Boğaziçi'ne "hem şerefti, hem şan". Ardından onbeş yıl ayakta ve başta, yazda ve kışta, düşüncede ve bakışta, hatta düzlerde ve yokuşta sırasıyla Sultanım Abdülaziz'in dramına, üç ay kadarlık bir süre içinde Sultanım V. Murad'ın trajedisine, şehzadelüğünden beri tanıdığım II. Abdülhamid'in zekice idare ve tabii vesveselerine tanık oldum. Bazen dakikalar gün, günler yüzyıl gibi uzardı ve bütün o hatıralar içinde benim kah içim yandı, kah acı tebessümlerle kahroldum. Yazık ki sultanlarımız Fatih'lerin, Yavuz'ların, Süleyman'ların yalnızca torunlarıydı. Çoğunun içinde büyük dedeleri gibi olmak hayali yaşasa da artık buna muvaffak olamayacaklarını da biliyorlardı. Hepsi ayrı hayatlar yaşadılar, ince ruhları ve zarif edalarıyla hanedana sahip çıkmaya çalıştılar. Öyle ki kadınlarına Şevk-efzâ, Tîr-i Müjgan, Ceylanyar, Mâhitap, Edadil, Sâzkâr, Peyveste, Nazik-eda diye şairane isimler koydular; hep ola geldiği gibi şehzadelerini önce lalalar, hocalar elinde yetiştirip sonra hazin hayatlara mahkum ve arada sırada da cellatlara teslim ettiler. Bütün bu zamanlar içinde çok acılar da çektiler, çok uykusuz da kaldılar. Ne ki yalnızlığı hiç birisi benim kadar bilmedi. Belki de bu yüzden, gözde şehzadem Abdülhamid'in beni terk edip Yıldız Sarayı'na gitmesine ve arada sırada merasim oldukça beni ziyarete gelmesine kalbimin ne derece kırıldığını şimdi itiraf etmek istiyorum. Otuz üç yıl... Dile kolay... Herkesin imrendiği ama erişmenin mümkün olmadığı bir refah ve güzellik içinde, ayaklarımı Boğaziçi'nin köpüklerinde ıslatıp da gün

batımında kendi karanlık dünyama çekilmenin acısını hiçbir şekilde size anlatamam. Şu anda söylediklerimi belki de haksız buluyor, içinizden, "Yerine düşmeyen güzel yerine yerine gezer" meselini bana yakıştırıyorsunuzdur; öyle de olsa yalnızlığım ve terkedilmişliğin acısını bir salatanat ölçüsünde en iyi ben bilirim. Neyse ki elimde büyümüş olan Sultanım Mehmed Reşad beni bırakmadı ve dokuz yıl birbirimize sırlarımızı açtık, gizli göz yaşları döküp dertleştik. Sultanım Mehmed Vahdettin ile ise dostluğumuz pek kısa sürdü nedense. Ama Halife Abdülmecid Efendi'yle geçen iki yıl içinde renklerin dünyasını ve fırçalardan taşarak tuvallere ve duvarlara yayılan ihtişamı seyretmeye doyamadığımı da söylemeliyim. Sonra aradan yıllar geçti. Ülkemin her yanında acılarla, gözyaşlarıyla yaşanan, belki acıların göz yaşlarıyla yıkandığı yıllar. O sıradaki yalnızlığımın, ülkemin her karış toprağı için akıttığım göz yaşları yüzünden daima uyanık sabahladığım zamanların tek tesellisi, altısı sultanım da olan yedi halifemin bütün İslam dünyasına hükmettikleri yerde, benim o kuşatıcı, munis, dostane varlığımı hissetmeleri olmuştu. Kendi adıma bundan daha büyük bir mutluluğum artık olamaz derken Mustafa Kemal Paşa'nın kutlu yıldızı doğdu üzerime ve gönderdiği bir emirle milletimin öz malı, vatanımın sade toprağı olma bahtiyarlığına erdim. Takvimler 1924 yılının 3 Mart gününü eliyordu ve varlığım millete adandı. Onunla kucaklaşmamız öyle içten, öyle sınımsız oldu ki, bu buluşmanın, eski göz ağrılarımın acılarını bir parça dindirdiğini söylemeliyim.

Sonra neler olmadı... Suskunluklar, yalnızlık ve tedirginlikler... Arada sırada bir dost ziyareti... Şehrin değiştiğini uzaktan uzağa izlemek. Sırtımı dayadığım yamaçlara ve her gün seyrettiğim karşı kıyılara zevksiz evler, heyüla apartmanlar, ucube binalar yapıldığını seyrederek ağlamak, ağlamak, ağlamak...

Bir gün birden onu gördüm. Teşrifinin heyecanı ile kendimi kaybedip ona kendimi anlatmaya koyulmuşum. 285 odam, 43 salonum, 6 balkon, 6 hamam, 1427 pencere 25 değişik işlevli kapılarım onu çok ilgilendirmiş gibi... Gün batımında bahçede kahvesini yudumlarken kapalı kapılarım ve pencerelerime baktı, baktı, ve kelimesi kelimesine "Güneşe hasret bir efsunlu güzel!" dedi. Sonraki yıllarda her gelişinde onu bir güneş diye istikbale çıktım... Güneşin koynumda battığı ve bir daha doğmadığı 10 Kasım sabahına kadar... Sonra, İstanbul'un büyüğü güzelliği içinde güneşiyle birlikte efsunununu da kaybeden bir dildade oldum. Kaybetmediğim tek şey hatıralar ve o hatıralara dokunan eşyalar oldu. Şimdi ruhumun derinliklerinde binlerce hatıra ve o hatıralara ait binlerce somut şahidim var. Ve beni ziyaret edenlere anlatacak binlerce öyküm...

Sen, bayım! Diyelim, hoyratça büyüyen kentin benden neler çalıp götürdüğüyle ilgilenmiyorsun, peki ya maç izlediğin şu İnönü Stadyumu'nun bulunduğu yerde bir zamanlar benim nasıl yaşadığımı hiç mi merak etmiyorsun?!..

Ve sen, zarif hanımefendi! İpek perdelerimden birinde senin için damıtılmış bir avuç eski zaman öyküsü var... Uzat ellerini!...

Bu bölümde yer alacak diğer malzeme:

Not: İlgili seksiyon görevlisi arkadaşım bu metne ve aşağıdaki tekliflere ilave olarak kitapta bulunması gereken resim, spot, doküman, ilave bilgi vb. hazır edip resimlerin de alt yazılarını yazarsa sevinirim.

SARAYDA YAŞAYAN HANEDAN ve SARAYIN YERLEŞİM PLANI
Dolmabahçe Kitabı, s.238 vd. Aynen alınacaktır.

SARAYIN KRONOLOJİSİ
(Yeni hazırlanan en son şekliyle)

Belge: Ceride-i Havadis, 7 Şeval 1272 11 Haziran 1856
Spot 1 (Çerçeve içinde verilecektir):

Haydi Mehmet Usta, Yüz Elli Tane Baston Ağacı Kes!

Osmanlı şehzadeleri daha küçükken eğitimleri içine sanat ve zenaat alanları da dahil edilir ona göre yetiştirilirlermiş. Sultan II. Selim'in, kitap okunurken satırları takip etmeye yarayan altın hilâller imal ettiği, Sultan III. Mehmet'in üstün bir kaşık ustası olduğu, Sultan I. Ahmed'in, Çerkes kamçıları işlemekte pek maharet gösterdiği, Sultan II. Osman (Genç Osman), daha küçüklüğünden itibaren saraçlığa ilgi duyduğu, Sultan III. Selim'in mahir bir silâh ustası olduğu, II. Mahmud'un sedefkârlığı, Sultan Abdülaziz'in pehlivanlıktaki uluslar arası şöhreti, Sultan II. Abdülhamid'in de marangozluğu ilk akla geliveren zenaatlardandır. İşte bir hikaye:

Yıl 1896. Türk-Yunan Harbi zaferle neticelenmiştir. Sultan Abdülhamid'in sevincini buruk bir acı gölgelemektedir. Çünkü savaşta yaralananların hepsini İstanbul'a getirtmiş, onları Gümüşsuyu Hastahanesi, Şişli'de yeni yaptırdığı Etfal (Çocuk) Hastahanesi ve Yıldız Sarayı'nın bitişiğindeki sergi binasına yerleştirerek tedavilerini başlatmıştı. Hastaların durumunu günü gününe takip ediyor, yaralıların istatistiklerini yapıyordu. Bir sabah atölyesine inmiş ve Yüzbaşı Mehmet Efendi'ye şöyle deyiverdi:

– Haydi bakalım, Mehmet Usta! Yüz elli tane baston ağacı kes.

Yüzbaşı şaşırılmış hâlde sordu:

– Ferman efendimizindir, lâkin bu kadar baston ağacı ne olacak hünkârım?

Sultanın cevabı ibretliktir:

– Tahkik ettim. Gazilerimizin birçoğu ayaklarından yaralı. Bunlar iyileşseler bile ileride bastona muhtaç kalacaklar. Onları hastahaneden taburcu edip memleketlerine gönderirken kendilerine birer baston hediye edeceğiz.

(İ. Pala, Ah mine'l-Aşk, s. 18-19)

Spot 2:

Tarih Sergisi

20-26 Eylül 1937... Atatürk'ün emriyle kurulan Türk Tarih Kurumu'nun ikinci kongresi Dolmabahçe Sarayı'nda yapılmaktadır. Atatürk birinci kongrede Türkiye'de milli kazılar yapılması fikrini benimsetmişken bu seferki hedefini Türk kültür varlıklarının dünyaya duyurulması olarak tesbit etmişti. Kongre vesilesiyle Dolmabahçe salonlarında, o güne kadar kazılarda çıkarılan eserlerden ve çeşitli medeniyetlere ait âsâr-ı atîkadan oluşan bir Tarih Sergisi hazırlanmıştır. Kuratörlüğünü Yusuf Akyurt'un yaptığı sergide Taş devrinden 20. yüzyıla sayısız eser kronolojik bir sırayla verilmiştir. 31 yabancı bilim adamının katıldığı ve açılışının Muayede Salonu'nda yapıldığı, Atatürk'ün de bizzat tebliğleri dinlediği Kongre vesilesiyle yapılan bu sergi hakkında Yunus Nadi şunları söyler: "... Dolmabahçe Sarayı'nda hazırlanan... imkanı kazandı." (bk.G.S.Kaya- A.Fazlıoğlu, Milli Saraylar, Sayı 2, İstanbul 2004, s. 68-70)

Buradan yazılacaktır.

Resimler: Gravürlerden ve Fotoğraflardan panoramik olanlar.

SİHİRBAZ

Bazılarının sesi benzerdi bana, “pürüzsüz, net ve güzel” konuştukları yahut “su gibi akıcı” şarkılar söyledikleri için; bazılarının teni, “ipeksi ve beyaz” olduğu için. O vakitler Boğaziçi sahillerinde kumları sayan şu denizi de benim adımla anarlardı “berrak ve temiz” diye. Ahmet Hamdi Tanpınar “*Su sesi ve kanat şakırtısından / Billur bir avize Bursa’da zaman*” demişti ilhamımı benden alarak. Benim parıltılı ve ışıklı bir dünyam var; içi içine sığmayan insanlara yahut hayattan sevinç ve huzur damıtan nazendelere avuç avuç huzuru ben veririm. Çevreme gelenlere tılsımlı bir oyun oynarım gizliden gizliye ve yüreklerini nur ile dolduruveririm. Onlar fark etmezler bile parıltılı salonlarda ve aydınlık odalarda duydukları sevincin benden kaynaklandığını. Işığımınla gözlerini oğuşturup yeniden yıkarım hepsinin ve başka türlü görmelerini sağlarım. Ben bir dokunuş, bir göz kırpışla hüznüleri sevince dönüştürüveren sihirbazım, ışıkla tatlı büyüler yapan “Billur”um ben.

Beni belki prensesin deniz ortasında şehzadesini beklediği “Billur Köşk” masalından hatırlarsınız. Bir vakitler Dolmabahçe’de herkes beni Billur diye çağırırdı, şimdi adıma Kristal diyorlar.

Fransa’dan, Baccarat avize imalathanesinden bir gemiyle getirdiler beni saraya ve bir cariye edasıyla sundular Sultan Abdülaziz Efendimiz’e. Yol boyunca neler hayal ettim neler. İlk kez bir Sultan ile karşılaşacak ve belki ona dokunabilecektim. O vakitler Fransa dahil bütün Avrupa’da “sultan” adının ne büyümlü bir isim olduğunu şimdi size anlatabilemem. Egzotik doğunun kayıtsız şartsız efendisi olan sultandır o, ve herkesin yüreğinde ona karşı biraz imrenme, biraz saygı, biraz korku, ama mutlaka gizli bir öfke vardır; hiç belli edilmeyen. Gözleri kamaşarak bana sevgiyle baktığı zaman ben ona yalnızca hayranlık duydum. Değil bir cariyeyi, prensesleri bile etkileyecek bir heybeti vardı. Burma güzellikten kollarımı okşarken ve parmaklarıma fiskeler vururken çocuklar gibi sevinçliydi. “Kırmızı Oda’ya alınsın!” dediği zaman onu sık sık görme şansım olacak diye sevindim.

Kırmızı Oda’ya, yanaklarım al al olduğu için, bir tenasüp gayesiyle verilmişim zannederim. Çünkü burada hemen her eşyada hakim renk kırmızı idi. Sonradan öğrendim; Dolmabahçe’de mekanlar, ya döşeme ve mefruşatta ağır basan renklerden dolayı isim almışlar (Pembe Salon, Mavi Salon, Beyaz Oda, Somaki Oda gibi...); ya kullanılış amaçlarına göre (Muayede Salonu, Yazı Dairesi, Binek Salonu, Müzik Odası... gibi); ya da içinde oturan kişilere göre adlandırılmışlardı (Süfera Salonu, Şehzade Dairesi, Tercüman Odası... gibi). Biz o vakitler aramızda her mekana bir isim takmış, özellikle harem bölümünde her odayı orada yaşayan hanım sultan, kadın efendi, kalfa veya cariyenin adıyla anar olmuştuk; ama daha sonra sarayda zaman donunca, ve gündelik hayat sona erince o eski adlar unutuldu, mekanlar kuru birer numaradan ibaret kaldı(49 Numaralı Oda, 112 Numaralı Sofa, 122 Numaralı Salon... gibi).

Kırmızı Oda’nın oval tavanından çevreme ilk baktığımda Dolmabahçe Sarayı’nın saltanat adına ne derece zarif bir ruh ile düzenlendiğine hayran kaldım. Benim de tutduğum tavanın köşe eteklerinden odaya başlarımı uzatmış gemi rölyeflerini hep imrenerek izledim. Sanki kırmızıya boyanmış bir altın denizine girer gibi muhteşem duruyorlardı. Altın denizi diyorum, çünkü o sırada saltanat ile altın kelimelerinin ayrılmazlığı ancak bu odaya bakılınca anlaşılabilirdi. - Şimdi de öyledir, ve saltanatın altın demek olduğunu görmek isteyenler için kapımızı açık tutuyoruz.- Sonraki günlerde saltanatın yalnızca altın zenginliği olmadığına, altının sanat için de gerekli bulunduğuna,

Marks'ın ifadesiyle sanatın para ve zenginlik demek olduğuna ve altına uzanan yolda asıl estetik ve ruh zenginliğine ihtiyaç bulunduğuna hükmettim. Nitekim ışığımı adadığım odadaki halının kırmızılıyla mobilya ve mefruşatın kırmızılı arasında bu damıtılmış ince zevki görmek çok da zor değildir. Şömineden başlayarak duvarları kaplayan canfes kumaşın perdelerle hakimiyeti, perdelerden birer kuş tüyü hafifliğiyle süzülüp koltuk döşemelerine konan desenler, altın yıldızlara nispet edercesine göz alan Yıldız Porselen'in Dolmabahçe manzaralı vazosu, kapı üstündeki kartuşta yer alan dünya ve ay yıldız motifindeki çarpıcılık ve daha pek çok detay, tam da benim altın yıldız konturlar arasından göz kırpan kırmızı ışıltılarıma pek uygun düşmüştü. Yıldız yıldız ışıklarımın kırıldığı kırmızı mineler, Avrupa lunaparklarındaki süslü balerinlere parmak ısırtacak eteklerimde pare pare nur, kollarımdan eteklerimin üstüne serpmeye çalıştığım aydınlık, Kırmızı Oda'ya gelen herkesin dikkatini hâlâ benim üzerime çekmeye yetiyor. Zaten ben her dem taze güzellik, ışık oyunları ile gözler kamaştıran Billur'um.

Sarayın her odasında sultana hizmet eden bencileyin en az bir ışıklı cariye olduğunu öğrendiğimde çok şaşırmadım, ama onları kendi güzelliğimle ölçmekten de kendimi alamadım. Baccarat'tan, benim geldiğim yerden gelen beşi bir yerde güzellermişiz meğer biz. İkimizi Mavi Salon'u ve Halife Merdivenleri'ni gözetlemeye memur etmişler. Birimiz Hatıralar Salonu'nda nilüfer nilüfer açmış kendi çevresinde asude bir aydınlık iklimi oluşturmakta. En küçüğümüz de 73 Numaralı Oda'da Bezmialem Valide'nin yine adımı ışıktan alan kızı Neyyire ile sırdaş olmuş, hâlâ onun lirik anılarına, romantik bir eda ile pırlıl pırlıl göz yaşları dökmektedir.

Nedenini anlayamıyorum, Sultan Aziz Efendimizden sonra şu Dolmabahçe'de, İngiliz billurları nedense bize nispet hep gözde oldular. Hele şu Muayede Salonu'na gururla kurulup etrafına istiğna bakışları gönderen sultan yaraşığı yok mu?!... Birbirimize itiraf etmesek de onu hepimiz çok kıskanıyoruz. Çünkü o sarayda yaşayan veya yol uğratan herkesi bayramlık elbiseleriyle, en güzel şekilleriyle görüyor. Onun hatıraları arasında gözyaşına hiç yer yok. Bu yüzden sevinç ve bahtiyarlık onun ruhunda var. 4,5 tohluk bir sevinç bu. Ben onun, taa doğduğu zamanların estetik anlayışını ve teknolojideki seviyesini temsil ettiği için gururlandığımı düşünürüm hep. Londralıymış. Hancock Rixon & Dunk atölyelerinde Frederick Rixon tarafından nazla büyütülmüş. Belki de bu yüzden 664 mum birden ona durmadan ışık tutarken o da altında bulunan Hereke halısı ile üstünde bulunan musanna tavanın güzelliğiyle yarışmak istiyor. Üç kat güzelliğin harmanlandığı bu Muayede Salonu'nda -eskiden biz "Muayede" derdik, şimdi "Bayramlaşma" deniyor- sultanımız, hanedanın erkek üyeleriyle vezir ve vekillerin bayram tebriklerini kabul ederdi. Bayram olmadığı zamanlarda da çeşitli toplantılar ve resmi kabuller icra olunurdu. Nitekim Londralı güzel, 56 sütunlu bu salonda Osmanlı devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nde izler bırakmış pek çok olaya şahit olduğunu, daha saraya geldiği günün bir hafta sonrasında Sultan Abdülmecid Efendimiz'in Mareşal Pelissier onuruna verdiği ziyafeti; Macaristan İmparatoru Franz Joseph için yapılan resmi kabulü; ressam, bestekar ve şair olup 1876'da yalnızca 93 gün tahtta oturan Sultan V. Murad Efendimizin cülus ve ertesi yıl Osmanlı Meclis-i Mebusânının açılışını gururla tekrar eder durur. Cumhuriyet döneminde Türk dil ve tarih kurultaylarını anlatırken ise kendisine hayran bakışların istiğnasıyla bir kat daha mest olur. Hakkını yememeliyim ki ben onun ışık ışık ağladığı günü de gördüm. Yıllardan 1938 idi. Yüce kurtarıcı ve Türk milletinin şerefli evladı Atatürk'ün na'sı onun kanatları altında halkın ziyaretine açılmıştı. Günlerce ve günlerce, hatta gece ve gündüz demeden, avuçlarında tuttuğu 664 mumlukta o vakitler mumlar olsaydı, emin olunuz hepsinin başında ateşler yanar ve hapsinin bağrından göz yaşları süzülürdü. İşte bu yüzden ben, bu sarayda, bir kere olsun onun kadar içli ağlayamadığıma hep hayıflanırım. Gazi Paşa'yı hepimiz çok severdik; meğer o pek çok sevmişmiş!..

*

Ben, Baccarathı Billur... Şimdi bir saraylıyım artık. Işık ışık günlerim, pırıl pırıl gecelerim hep burada geçiyor. Ve beni seyreden her yüzde bir hayranlık görüyorum.

Saraya gelenlerin imrenen bakışlarını özümseyenin yalnızca ben olduğum sanmayın sakın. Benimle aynı mutluluğa ortak birkaç arkadaşımın bahsedebilirim mesela size. Sarayın dört bir yanına dağılmış, ışıklarından çıkan huzmeleri birbirleriyle fısıldaşan bir güzeller harmanıdır onlar. Söz gelimi saf billurdan şu ışık topuna bir bakın. Kendi cinsinden olan Kristal Merdiven'in üzerinde durup geleni geçeni kontrol etme görevini bıkmadan usanmadan yerine getiriyor. Ötede salkım söğütleri andıran bir başkası, ihtişamla kurulup Süfera Salonu'na gelenlerin neler konuştuğunu zabta geçiriyor. Mescitte bir Venedik güzeli Murano, huşu ile secdeye varan başların ihlasını ölçüyor. Hünkar Hamamı'ndaki kardeşi ise daimi bir ahlak ve edep sınavında... Bohemya apliklerden, tavuskuşu veya fildişi şamdanlardan, mineli fenerlerden, çeşit çeşit billurlardan bahsetmeye ise zamanımız yetmez. Belki kaidesinde Osmanlı harfleriyle "*İsmetlû Pertevniyal Valide Sultan; aliyyetü'ş-şân hazretleri, 1287*" yazılı şu yedi kollu gümüş şamdanı anmakla kristal güzeller bahsi tamam olabilir. Ha!.. Bir şeyi merak ettiğinizi biliyorum: *Bütün bu billurlarda mum mu yanıyordu?*

Elbette değil!.. Sultanlar, mumları ve şamdanları Topkapı Sarayı'nda bırakmışlardı. Ocak ışığından sacayağına, meş'aleden fenere binlerce yıl geçmiş gibiydi. Sanayi Devrimi yaşanalı neredeyse yüz yıl oluyordu. Dolayısıyla Sultan Abdülmecid Efendimiz bu sarayı yaptırırken Şehremaneti'ne (belediye) bağlı olarak hizmet verecek Dolmabahçe Gazhanesi'ni kurdurtmayı ihmal etmemişti. O yıllarda biz görevimizi yapma hususunda sanki biraz daha samimi ve belki de ayrıcalıklı idik. Sanki bilirdik ki İstanbul'dan, Bağaziçi'nden, Üsküdar'dan bizi seyredenler, içlerinden sayısız hülyalar geçirir, bizim yerimize hayaller kurar, kendilerini bir ışığın çevresindeki pervaneler gibi üstümüze doğru salarlardı. Taa ki Sultan Mehmed Reşad tahta çıktı, o havagazının da havası kayboldu, gazı uçup gitti. Artık elektrikten bahsedildiği bir dönemdi. Ve tabii Dolmabahçe'ye uzaktan imrenerek bakanlar, sultanımın, Samanyolu'ndan dökülen bir grup yıldız fanus içine alıp hapsettiğini sanırdı. Müteakip zamanlarda peyderpey şehrin mahalleleri elektrikle aydınlanır olunca bu gıpta ve hayranlık yerini bir sevince bırakmaya başladı. Ben ve arkadaşlarımın, münhani veya baston kollarımızı uzatıp iri yapraklar arasından daha gizemli görünen büyük çanaklarımızda, huzmeleri süze süze prizmal sarkaçlara, baklava dilimi kürelere elektrik ışığı vermeye başladığımız zamanlar işte o sevinçlerle harmanlandı. Artık durduğumuz yerde bir ihtiyaç olmaktan ziyade bir süs unsuru, belki bir saltanatın hatırası olarak duruyoruz.

Haa!.. Unutmadan söyleyeyim, bizimle yakınlıkları bulunan bir grup çıtı pıtı güzellik daha vardır sarayda. Osmanlının batılılaşma sürecinin başladığı yıllardan beri masaları dolaşırlar birer ikişer. Hanedan, sinilerde yemek yenilen Topkapı'dan buraya taşındığında artık minderlerde oturmak yerine sandalyeleri tercih etmişlerdi. Tabii aynı sahana kaşık çalmak yerine de bireysel tabaklarda çatal, bıçak kullanır oldular. Sultanlarımdan sonra Halife Abdülmecid Efendi'nin de 3 Mart 1924 tarihinde bizden ayrılmasıyla hayatın donduğu bu sarayda, hiç çekinmeden söyleyebilirim ki, her gün yeniden kurulup bozulan sofraların en gözde eşyaları, benim en küçük süt kardeşlerim sayılan su ve içecek takımları olmuştur. Onlar bazen öpülmeye kıyılamayacak kadar güzel, dokunulurken insana ihtimam hissi verecek denli narin, solması istenmeyen bir gül demeti kadar alımlı, mini minnacık güzellikler olarak yıllar yılı masaları süsleyip durdular. Sultanlarımdan ataları yer sofrasına donatılmış altın ve gümüş takımlarda kuzu ve koyun etinden kebaplar, yahniler, külbastılar, kızartmalar, lengerlerde pilavların enva-i çeşidi, çini kaselerde çeşit çeşit çorbalar ve hoşafklar, tepsilerde börekler, kadayıflar, güllaçlar yerken içeceklerini hep gümüş veya altın kaselerden, kadehlerden, kupalardan yudumladılar. Oysa

sarayın masalarında yiyeceklerin çeşitlenmesi bir yana bütün içecekler artık billur piyalelerden yudumlanıyordu.

Özellikle Bohemya bölgesinde “*Kralların camı, camın kralı*” sloganıyla kurulup Avrupa saraylarına da cam eşya üreten Moser imalathanesinin billur takımları, Sultanım Abdülhamid Han zamanında bütün sofralarda yer almaya başladı. 1907’de üzerine Osmanlı arması nakışlanarak Royal 9000 serisinden üretilen bu takımlarda sürahiler likör, şarap, bira, limonata, şampanya ve su bardakları, razbuş ve salata tabakları bulunmaktaydı. Ve şimdi sıkı durun; bu sofraların gözdesi bir de karlıklı sürahiler vardır. Ustalar bunları, suyun tadı bozulmadan soğutulabilsin diye, sürahinin kulpunun altına kar koymaya mahsus gizli bir bölme yerleştirerek yapmışlar. Boğaziçi’nin buram buram manzarası içinde gözlerini karşılının koyu yeşilliklerinde unutan nazendeler bu sürahilerden serinlik yudumlarken; ister ülke için sancılar çekiyor olsunlar, ister gündelik kaygıların peşinde sürüklensinler, elbette bir parça ferahlıyorlar ve hiç olmazsa yalın bir lezzetin kanatlarında yaşadıklarının farkına varıyorlardı.

Burada size zengin metal sofa takımlarından da bahsetmeliyim. Her parçası nadide bir ihtişam olan bu koleksiyonun kahir ekseriyetini altın ve gümüşten yapılmış yemek ve çay takımları oluşturur. Ziyafet takımları grubuna giren bu eserlerin çoğu Osmanlı İmparatorluğu’nun sanat, mimari ve yaşam tarzını etkilemiş olan Ampir üslupta yapılmıştır. Sultan II. Mahmud döneminden başlayarak özellikle Fransa ve İngiltere’den Osmanlı saray sofralarında kullanılmak üzere altın ve gümüş sofa takımları satın alındığı bilinmektedir. Sultanım Abdülaziz’in Paris Sergisi’ne gidişi ve III. Napoleon’un eşi İmparatoriçe Eugenie’nin de, 1869 yılında iade-i ziyareti, en çok saray aşçılarını sevindirmiştir. Çünkü bu seyahatlerde saraya birçok hediye girmiş, daha sonra padişahın annesi, kızları ve eşlerinin Avrupa’dan özel olarak sofa takımları sipariş etmelerine kapı aralanmıştır. Dolmabahçe Saray koleksiyonunun parçalarından ve bu takımların örneklerinden olan; Sultan Abdülmecid’in kızı ve ikbaline, Sultan II. Abdülhamid’in ve Sultan V. Murad’ın ikballerine ait, Avrupa üretimi kaşık, bıçak, çatal setleri, XIX. yüzyılın sosyal yaşamını anlamamız bakımından sizlere önemli ip uçları verir aslında. Bu setler, biraz da padişahların hanımlara verdiği önemi netlikle okuyabileceğiniz göstergelerdir

*

Adım Billur... Fransa’dan Baccarat’tan alınıp bir cariye gibi sunulmuşum saraya... Bunca yıl geçti, yığınla anılar harmanladım. Ve şimdi, burada, Boğaziçi’nde, Dolmabahçe Sarayı’nda hâlâ donuk zamanı elemekteyim. Peki ama kardeşlerimle birlikte biriktirdiğimiz hatıraları bir de bizim gözümüzle görmek isteyenler nerede şimdi?!.. Bellki size kesme billur bardaklardan ahududu şerbetleri ikram edemem, ama estetik piyalelerde sunacağım sihirli tarih şarabının lezzetine bayılacaksınız. Unuttunuz mu; ben bir sihirbazım; gözleri yıkar, başka türlü görmelerini sağlarım. Hem düşünün bakalım, hiçbir gecede, hiçbir saniye hiçbir gözünü kırpmayan bir avizeden daha fazla sırra kim sahip olabilir ki?!..

Ben bu sarayda neler gördüm neler!..

Bu bölümde yer alacak diğer malzeme:

Not: İlgili seksiyon görevlisi arkadaşım bu metne ve aşağıdaki tekliflere ilave olarak kitapta bulunması gereken resim, spot, doküman, ilave bilgi vb. hazır edip resimlerin de alt yazılarını yazarsa sevinirim.

Spot: Muayede Salonu'ndaki avizenin satın alınma belgesi Bkz. MSA 2691 nolu gümrük defteri.

Spot: 1877 yılında sarayda mabeyn ve hareme verilen tatlıların listesini içeren belge. Belgenin orijinalinin sureti ile günümüz diline çevirisi yan yana verilecektir. Bk. belge nr: D.R.B. d. Nr.27 (1292-1294 / 1876-1878)

Spot: (Çerçeve içinde verilecektir).

Soğanlı Yumurthanın Kerameti

Dolmabahçe Sarayı padişahlar tarafından kullanılmaya başlandıktan sonra Ramazan ayının 15'inde Hırka-i Saadet ziyaretleri yapılır ve aynı gün Topkapı Sarayı'nda iftar yemeği yenirdi.

Sultan Abdülmecid'den itibaren bu iftar yemekleri Enderun efendileri tarafından ve aralarında gizliden gizliye bir yarış varmış gibi hazırlanır, yemek sahanlarını örten ve üzerine bağlı kumaşlara iliştilmiş kağıtlara da isimleri yazılırdı: Enderun hazineli kullarından Ahmed, seferli kullarından Mustafa... gibi. Padişah iftar yemeklerinden tadmakla birlikte en ziyade soğanlı yumurtayı önemser ve beğenirse bu yemeği hazırlayan kişiyi kendine kilercibaşı seçerdi.

Soğanlı yumurthanın yapılmasında, pişirilmesinde ne gibi marifet varmış diye düşünenler olabilir. Enderun efendilerinin verdikleri bilgilere göre soğanlı yumurthanın pişirilmesi üçbuçuk saat sürerdi. Onun hem lezzetini, hem de pişirilmesini erbabı bilir.

BİR DOKUN BİN ÂH DİNLE KASE-İ FAĞFÛRDAN

Adım Porcellana. Afrika ve Asya denizlerinin kızıyım ben. Bütün deniz kızları gibi daima ter ü taze, daima pırl pırl, daima nakışlı pullarım ve seyirlik elbiselerim vardır. Her nisanda, bereketli yağmurlar başlayınca sahile gelir, o yıl yapacağım inci için bir damlacık nasibimi beklerim. Galiba üçyüz bu kadar yıl oldu, iyi hatırlayamıyorum, bir inci avcısı beni sahilde تنها yakalayıp Çin'e götürmüştü. Kendimi Tang Hanedanı fağfurunun haremindedir buluverdim birden ve parlak bir gözde olarak saraya girdiğimi duymayan kalmadı. Saray nakkaşlarından birinin beni çıldırasıya sevdiğini, bana benzesin diye topraktan parlak, beyaz ve yarı saydam hamurlar karıp sonra da ondan suretlerimi ve heykelciklerimi yaptığımı, odasının içini bunlarla doldurduğunu sonradan öğrendim. O yıllarda Marco Polo adında bir Venedikli Çin'e gelmişti. Çin insanlarına benzemiyordu. Gözleri ve kaşları o kadar değişikti ki, çarşıda pazarda halk ona bakıp güler, öbek öbek çocuklar ardınca yürüyüp maniler uydururlardı. Çin sarayında ben de biraz bu garip gezgin gibi farklı, biraz yabancıydım. Aşkima tutulan nakkaş, tıpkı benim gibi ona da yakınlık duydu ve onunla sohbetler etmeye başladı. Sohbetin konusu görünüşte türlerin ayrılıkları ise de gerçekte benim farklı güzelliğim idi. Benden bahsederken gözlerinin içi gülerdi çünkü. Sonuçta Polo, ülkesine geri dönerken nakkaş ustayı da yanında götürmek istedi ve o da atının terkisine benim suretlerimi, tasvirlerimi, heykelciklerimi koydu. Kendim Çin'de yaşıyordum, ama ruhum İpek Yolu'nda maceralara atılmıştı.

Avrupa'daki ilk üçyüz yılımda çok acı çektiğimi söyleyebilirim. Kazanlarda kaynadım, fırınlarda piştim, bedenime çizikler atıldı, ağır kalıplarda işkenceler gördüm... Ama her geçen gün biraz daha güzelleştiğimi, çektiğim acıların zarafet olarak yüzüme yansıdığını hissedebiliyordum. Osmanlı hükümdarı Murad oğlu Mehmed'in, yirmibir yaşındayken Konstantinopol'ü alışımı görmüş, Martin Luther'in nutuklarını dinlemiş, Da Vinci'nin Mona Lisa'sını seyretmişim. Yüzyıllar akıp geçerken ben kemale eriyor, güzelleşiyor, zarafet buluyordum. Fransız hapishanelerinin boşaldığı ihtilalde artık Avrupa'da benim imrendirmedığım kimse, hüsnü kabul görmediğim salon kalmamıştı. Meissen'de, Saksonya'da, Baveria'da, Sevres'de ve daha pek çok yerde çoğalıp bütün Avrupa'yı dolaşıyordum.

İstanbul'u ilk gördüğümde ben incecik belli, elvan elvan nakışlı bir vazo idim ve sultanlar henüz Topkapı Sarayı'nda yer sinilerinde yemek yiyorlardı. Yıllar geçtikçe sarayın sofralarında arkadaşlarım çoğalmaya başladı. Uzakdoğu'dan ve Avrupa'dan geldikçe geliyorlardı. O yıllarda her sokağında bilgelik, marifet ve sanatın alınıp satıldığı şu İstanbul'da herkes bizi çok sevmişti. Yalnızca sarayda değil, Boğaziçi'nin yalılarında, yeni kurulan semtlerin konaklarında ve şehri yöneten asilzadelerin köşklerinde nice zarif hanımefendiler kocalarına bizden bahsediyor ve evlerine almak için adeta yarışıyorlardı. Nihayet Abdülmecid Sultan, bu ihtiyacı karşılamak üzere Beykoz'da bir porselen imalathanesi kurdurttu. "Eser-i İstanbul (İstanbul işi)" damgasıyla çok nadide porselenler de üretti. Ne ki ülkenin içinde bulunduğu mali sıkıntılar imalathaneyi kısa sürede kapanmaya mahkum etti.

Yıllardan 1889 idi. O zamanlarda henüz Yıldız Sarayı'nda oturan Sultanım Abdülhamid, Fransız büyükelçisi Paul Cambon'a bir davet vermiş ve yemeğin sonunda hizmetkarlar Sevres'den getirilmiş fincanlarda kahve ikram etmişler. Elçi, -nereden aklına esti bilinmez- fincana hayranlıkla bakarken sultanıma aynı türde porselenleri İstanbul'da üretmeyi teklif ediverdi. Ben oradaydım... Geleneksel endüstrinin her geçen gün zayıfladığı böyle bir dönemde bir porselen fabrikası, batı teknolojisinin ve sanayi devriminin Türkiye'ye girmesi anlamını taşıyacak ve halka gelişim mesajları verecekti. Sultan böyle düşündü. Ve Yıldız Sarayı'nın dış bahçesinde iki yıl içinde Yıldız Çini Fabrika-i Hümayun'u kuruldu. O gün ben de Yıldız'da bir köşeye kurulduğum ve itiraf etmek gerekirse, Osmanlı toprağından yoğrulan hamurların içine karışıp yeniden dünyaya gelirken mutluluktan uçuyordum. Hele Türk motiflerinin ustası başressam Halid Naci'nin elinde şekilden şekile, renkten renge girdiğim günler... Çoğaldıkça çoğaldım. Artık İstanbullu hanımların dedikodu çeşnili sohbetleri arasında güzelliğim sık sık dile geliyor, adım hane hane dolaşıyordu. Ama saraya giderken en muhteşem kostümlere büründüğümü de söylemeliyim. Şimdi pastoral desenli Turkuvaz setremle Medhal (Giriş) Salonu'nda; aynalı gülkurusu kaftanımla Mavi Salon'da; İstanbul manzaralı bayramlığımınla da Yazı Dairesi'nde ziyaretçilerimi karşılayabiliyor olmamın sebebi işte o itina ve özgeliktir. Öte yandan, A. Nicot'un Topkapı Sarayı veya Fenerbahçe Feneri desenli altın kaftanlı nazeninleri de, Enderunî Abdurrahman Efendi'nin alnında Osmanlı arması taşıyan güzeli de benimle beraber Yıldız'daki fabrikada doğup burada yaşayan kardeşlerimdir. Kimimiz şiirsel, kimimiz romantik nakışlara tutunarak yüz elli yıldır içimizde bilhassa saray hanımlarının uzak hayallerini saklarız biz. Arada sırada bir fiske ile dokunanların duydukları biteviye tannaneler ise lirik anıların âhlarıdır. İstanbul'da yaşamakla birlikte Ayasofya ve Yavuz Sultan Camii'ni, Alman Çeşmesi'ni yahut Küçüksu'yu biz bağrımızda taşıdığımız resimleriyle biliriz.

Dolmabahçe Sarayı'nda, şimdi hangisinden söz edeceğimi bile şaşırduğım başka kaderdaşlarımız da vardır bizim. Hakikaten bilemiyorum, henüz Avrupa topraklarındayken tanıdığım ve sonra Fransa'dan, İngiltere'den, Almanya'dan, Avusturya'dan, Rusya ve Çekoslavakya'dan sultanımın sarayına gelen zarif hanımefendileri mi saysam, yoksa uzakdoğudan, ta eski hatıralarımın ülkesi Çin'den, Japonya'dan yola çıkıp Dolmabahçe'de bizimle buluşan mavi beyaz delikanlıları mı!... Hepsi ayrı bir kaderin peşine takılıp da Boğaziçi'nin bu en güzel salonlarında buluşarak mehtaplı gecelerde birbirlerine gizliden gizliye hikayelerini fısıldaşıp duran bu masal perileri, aslında bir tırnak fiskeyle çıkardıkları küçük çınlamaların aksisadası içinde uzun bir zaman yolculuğunu damıtıp durmaktadırlar. Sarayda zaman dondu donalı biz, mehtabın Boğazda yakamozlar kırıdığı gecelerde onlarla eski hatıraları söyleşirken kah ağlaşır, kah gülüşürüz de, bunu kimsecikler bilmez.

Ha, size geveze bazı üvey kardeşlerimizden de söz etmeliyim. Söz gelimi Harem Dairesi'nde nice uzun gecelerde, serbest kıyafetleriyle ud çalıp kestane yiyen saraylı hanımların gizem dolu mahremiyetlerini dinleyen şu mine kaplı rokoko soba. Neler anlatır bize neler, çıtır çıtır, gürül gürül ne muziplikler, ne taklitler yapar. İki metreyi aşkın boylarıyla Çekoslavak asıllı Hardtmuth'lar, rengarenk Hazarossian'lar ve İsveç'li asil Rörstrand'lar'ın çinilerinden odaları dolduran çıtırtılar, biraz da karlı ve fırtınalı boğaz manzaralarının çini ve porselen desenlerine dönmüş biçimleridir. Kömür sobalarının, gazyağı veya karpitle çalışan ısıtıcıların, en nihayet kaloriferli zamanların anıları ise huzur ve rahatın sere serpe hikaye olduğu bir çağ sayılır ki zümrüt kakmalı şu kahve stili bir solukta size binlercesini anlatıversin. Üstelik bilumum devlet görüşmelerine şahitlik ettiği için hepimizden saygı bekler, kurumludur. Buyurunuz size bir Alman yemek takımı. Sultan sofralarına lezzet katmakla övünür. Altın kapaklı sürahiler, bitkisel motifli Bohem testiler, opelinden yapılmış tepsiler, Venedik mamulatu dantel desenli tabaklar, insan ve hayvan

figürleriyle bezeli meyvelikler ve daha neler neler... Hele onların altın ve gümüş yemek takımlarıyla bitmek tükenmek bilmeyen güzellik ve değerlilik kavgaları. İsterseniz mutfak dedikodularına hiç girmeyelim.

*

Adım Porcellana. Afrika ve Asya denizlerinin kızırım ben. Bütün deniz kızları gibi daima ter ü taze, daima pırıl pırıl, daima nakışlı pullarım ve seyirlik elbiselerim vardır. Her nisanda, bereketli yağmurlar başlayınca sahile gelir, o yıl yapacağım inci için bir damlacık nasibimi beklerim. Bereket versin, Yıldız Porselen Fabrikası'nda durmadan estetik damıtan nazik eller, zarif fırçalarının ucundan bağırma renk renk tanecikler, desen desen yağmurlar serpmeye devam ediyorlar. Ve Boğaziçi'nin mavi sularında bazen bir lodos, bana ruhumu giyiniş çıkışımı uzakdoğudaki vatanımın kokusunu getirir, bazen bir poyraz eski hatıralarla içimi titretir. Zaman zaman onlara bir haber de ben ulaştırmak istersem, desenlerimden birini küçük bir şişenin içine koyar, ağzını mühürler ve geceleri kimsecikler görmeden ayaklarımı değdirdiğim Boğaziçi'nin mavi sularına bırakıveririm. Adım Porcellana. Afrika ve Asya denizlerinin kızırım ben...

Bu bölümde yer alacak diğer malzeme:

Not: İlgili seksiyon görevlisi arkadaşım bu metne ve aşağıdaki tekliflere ilave olarak kitapta bulunması gereken resim, spot, doküman, ilave bilgi vb. hazır edip resimlerin de alt yazılarını yazarsa sevinirim.

Spot:

Spot:

Kullanılacak vazo resimleri:

Medhal Salonu'ndaki Turkuvaz;

Mavi Salon'daki gülkurusu

Yazı Dairesi'ndeki İstanbul manzaralı vazoların resimleri özellikle kullanılacaktır.

Ayasofya resimli

Yavuz Sultan Camii resimli

Alman Çeşmesi resimli

Küçüksu resimli vazo

Bir çini soba,

Yemek takımlarından bir görüntü.

BAKMIYOR ÇEŞM-İ SİYAH FERYÂDE

*Çok insan anlayamaz eski mûsikîmizden
Ve ondan anlamayan bir şey anlamaz bizden
Yahya Kemal*

Eski bir doğu efsanesinde yaşayan bir kuştur Musikâr. Uzun gagasında yılın günleri sayısınca irili ufaklı delikler bulunan bir kuş. Rivayete göre her günbatımında, sarp kayaların üstüne konar ve gagasını rüzgara karşı uzatır, çıkan güzel seslerin çevresinde toplanan kuşlara leziz gönül sohbetleri sunar, onlara içindeki derdi yanarmış. Dolmabahçe'de Musikâr, tam 150 yıldan bu yana, 9 piyano, 1 çello, 2 harmonivü, 2 bas 2 de büyük laterna org ile hâlâ o sohbetleri tazelemekte. Ne ki udlar, kemanlar, tamburlar, neyler, kudümler olmadan. Doğrusu merak edilecek bir durum. Bunca batı enstrümanına karşın, doğunun o kadim çalgılarının yolları hiç mi uğramadı bu saraya, yoksa kilise orgları ve lateralarnın ortodoks seslerini duyduktan sonra alıp başlarını gittiler mi, bilemiyorum. Oysa musıkî bu sarayın odalarında ve salonlarında, musikârın yamaçlarda kırılan rüzgar nağmeleri kadar gönül okşayıcı ve büyüğü gelir insana. Ve üstelik Donizetti'nin, Guatelli'nin, Pizani'nin notalarından sarayın kubbelerinde çınlayan her ses ve nağme, adeta Yunan mitolojisinde, her kelimenin yalnızca son hecesini söylemeye hükümlü Echo perisinin Nergis'e adanmış çılgınca tınısı gibi öksüzdür bu yüzden. Bizce musıkî Dolmabahçe'de doğu ile batının harmanlanmıştı da, hayat duvarlarında donduğu vakit doğu sazları alıp başını gittiler. Belki de feleğin Harut ile Marut'u yoldan çıkaran sâzendesi Zühre ile Olimpos'un fattan tanrıçası Venüs burada el ele tutuşup aynı nağmeyi ortak açılan dudaklarından beraber yorumladılar. İstanbul sokaklarında ve konaklarında, o yıllarda Tamburî Ali'ler, Tamburî Cemil'ler, Şevki Bey'ler, Hacı Arif Bey'ler ve Zekai Dede'lerin derin tahassürleriydi dillendirilen. Bu yüzden Dolmabahçe'de bir yanda Fisagor'a dayanan göklerin dönüşündeki muazzam ve ilâhî ahenk, öte yanda Meragî'nin matematikten tellere bağladığı ölümsüz ilham akıyordu. Çünkü Nabi diliyle;

Mûsikî hikmete dâir fendir
Bilene bilmeyene rûşendir

Musıkî Boğaziçi'ndeyken, parmaklarımızda geçmiş zamanlar çınlar ve bir muhabbet ayını başlar gönül semahanelerinde. Yatağını öpen nehirler gibi mahrem ve bütün nehirlerin başvurduğu göllecine münzevî nağmeler bir yanda, gür sadalarla tria, tetra, penta akordlar ve ritimler öte yanda. İçerde udun tellerine dokunan hüznü bir mızrap, dışarda basların ve baritonların armonisi. Haremde bir hanım sultan ve bahçede Mızıka-i Hümayun... Bir saltanatın ihtişamınca avazesi ayyuka çıkan mehter köslerinde haşmet, senfoni harplarında allegro. Mustafa İtrî'de nevakâr, Ludwig van Beethoven'da konçerto. Yahya Kemal diliyle;

Mûsikîmizde bir taraftan dîn
Bir taraftan bütün hayât akmış
Her taraftan, Boğaz, o şehriyân
Mavi Tunca'yla gür Fırat akmış

Bir içli hazan bestesiydi Dolmabahçe'de musiki. Merhametle toplanmış ilkyaz yosunlarının dimağ imbiğinden sonsuz kere süzülen renkler gibi. Yakar bir kor aleviyle bazen; bazen bir ilkyaz serpintisince eleğimsağmaya durur. Mecalsiz bir cariyeye elinden

düşmüş sır ile dalgın rüyaları getirir avucumuza ve hayal ile hatıradan güldesteler döker harem dairelerinde dizlerimize. Parmak uçlarından zamanı çevirip geriye, ahenk ve uyum verir salonların tavanına, zeminine.

Andelîb-i zârın nevâsına bir keman, saki-i gülçehrenin adımlarına bir laternadır sarayın odalarında musiki. Zaman zaman, Harem'in aşk mektebinde çekerler kulağını tamburun ve sinesini döverler kudümlerin Muayede Salonlarında. Böylece bir kemanın içli sesinde ağlayan ayrılıklar ve bir piyanonun en zarif perdesinde yankılanan hasretler vurur Boğaziçi'nin karşı kıyılarına.

Kar mıydı ah, gece miydi şehnaz; ses mi yahut hece miydi buselik? Ya sonbahar tellerinden koparak derin kederlerde kaybolan sabâ? Nerede o kavl ü karar perdesinde gizlenen evcârâ, şehzade odalarından gönül ateşlerini denize düşüren suzidil? Salonların ve odaların nakış nakış perdelerine, tavanlarına gizlenmiş gönül seslerinden meltemlerle gelen Hicaz, mağribî günbatımlarını yıkayan dalgalarla Dolmabahçe Cami minarelerine yükselen Hüseyinî... Sultantepeci'nden ay doğarken başlayan saltanatı sultanîyegâhın, saatin dakikaları arasından süzülüp ışık ışık ve nağme nağme vurur gönül cidarlarına. Ve şimdi bilir misiniz hüzzamın nağmeleri arasından yüzelli yılın gözyaşı akar? Ve yüzelli yıllık hasretleri çoğaltan uşşak, bilir misiniz hangi odada, hangi dolabın içine saklanmıştı? Allah en içli sesleri, en suları düzgün sedir, selvi ve abanozları ile haşretsin... Ve altmış adımdan mermilerle abanoz ağacına "Hu!" yazan Kastamonu'lu piyano ustası Mehmet Usta'ya rahmet olsun.

Bu bölümde yer alacak diğer malzeme:

Not: İlgili seksiyon görevlisi arkadaşım bu metne ve aşağıdaki tekliflere ilave olarak kitapta bulunması gereken resim, spot, doküman, ilave bilgi vb. hazır edip resimlerin de alt yazılarını yazarsa sevinirim.

Spot:

Spot:

Not: Bilhassa bu bölümde resim altlıkları daha detaylı yazılacak ve müzik aletlerinin kimlikleri iyiden iyiye tanımlanacaktır.

Mehmet Usta'nın piyanosunun resmi kullanılacaktır.

ZAMAN DAMLA DAMLA : TİK, TAK... TİK, TAK...

*Etmedim ömrümde bir saat kadar rahat hemân
Kalbimin tiktakların saymaktayım âh el-amân
Laedri*

Dolmabahçe'de ihtiram nöbetini, civan boylu asker evlatlarımla birlikte ben tutarım. Hazine Kapı'nın önünde, Cami meydanına açılan sahanlıkta, bütün günler ve geceler boyunca, aylara ve yıllara nisbet, dakika dakika, saniye saniye hiç durmadan ve yorulmadan, usanmadan ve bıkmadan... Kalbimin ritmik vuruşuna vabeste bakışlarımla her yeri gözetleyebilirim buradan. İnönü Stadyumu'nun olduğu yerde eski Tiyatro Binalarını ve Swissotel'in yerindeki Bayıldım Köşklerini artık göremesem de sahil boyunca ta Beşiktaş'na kadar, bütün saray, harem bahçesi, has ahırlar ve akaret binaları... Hepsi, ama hepsi benim gözetimim altındadır. Gülbank okur gibi günde oniki kez nevbet vururum bunun için; taa halk-ı âlem sesimi işitip zamanı da ölçsünler diye...

Zaman dedim?! Aaah zaman... Hem dost, hem düşman. Hem mazlum ve hem zalim. Aktıkça köpüren nehir, durdukça kuduran şehir. Yiğide ayak bağı, namerde at meydanı. Nefrete dost ve tuzak sevgiye... Hayırda şer, şerde hayır gizleyen sır... Sonu yok; başı da olmadığı gibi. Bir kumaş, taa ezel gününde herkese bölüştürülmüş parçaları, acıdan ve sevinçten nakışlar çizelim, mutluluk ve hüzünden desenler dokuyalım diye üstüne. Oysa rengi hiç yoktu ve tezgahda dokunmadı hiç. Zaman araza hulûl eden cevher, zaman maddeye hükmeden mânâ, zaman cisme giydirilen ruhtu... Sayısız görüntüsüyle sonsuzluk denizinden bir damla, ve her damla kendi içinde binlerce deniz... Ben Dolmabahçe'de nöbet tutarken o denizde neler gördüm neler... Kimileri sahilde adımlarda, kimileri deryaları kulaç kulaç... İki Abdülmecid arasında Azizler, Muradlar, Hamidler, Reşadlar ve Vahdettin. Her birinin çevresinde öbek öbek adamlar; her birine gelişler ve gidişler öbek öbek, dizi dizi... Eşraftan ve ayandan, amirden ve memurdan... Kimi küçük, kimi dev gibi adamlar... Sarayın kapısında içeri girmeyi bekleyenler, beklerken ağlayanlar, ağlarken titreyenler... Umutlar, hüznler, heyecanlar, sorumluluklar...

Ve bir gün, dev gibi bir adam, sarı saçlı, deniz gözlü...

*

Zamanı güneş ile ölçenlerin ömürleri güneş ile birlikte gömülmüş karanlığa; kum ile ölçenlerin ise hayatları kumlar gibi akıp gitmiş. Oysa zamanı hâlâ ben damıtırım burada, tik, tak... tik, tak...

Ahmed Eflakî Dede'yi hatırlıyorum... Yenikapı Mevlevihanesi'nde bir derviş iken merak salıp saatçilik öğrenmiş de Paris'e gitmiş ve sekiz yıl kalmıştı. O vakitler saatlerin en müstesnaları Paris'te yapılırdı. Geri dönünce üç saat yapmış (Bugün biri Paris'te bir müzede, diğeri İngiltere'de bir koleksiyoncuda), üçüncüsünü Mevlevilerin ism-i Celal zikri gibi "Allah Allah" dercesine çift vuruş esasına göre kurmuştu ve eski Çin'de icad edilen kum ve su saatlerinden bu yana zamanı böylesine kozmik unsurlarla birleştiren olmamıştı. 1870'teki ünlü Paris Sergisi'nde Dede'nin bu saati, çaldığı müzik ile, dört kadranlı tepelik saatiyle, bizzat eliyle hakkettiği kasasıyla pek müstesna ve harika bir eser olarak nitelenmiş ve takdirlerle birlikte altın madalya da kazanmıştı. Saat, sergi sonunda Dolmabahçe'ye konulduğunda Dede, evvel giden ahab ile birlikte çoktaaan hamûşânda halkaya girmişti bile.

Zamanı doğru olarak ölçmenin çok nadir, bunu bilmenin de pek pahalı olduğu bir çağda, bir bende misali kapısını şerefle beklediğim bu sarayda tam 193 adet saat bulunurdu. Saraydan yüz yıl daha yaşlı İngiliz saatleri, teknik aksamıyla göz dolduran Fransız eserleri, üzerinde çocuksu manzaralar taşıyan Avusturya saatleri ve nihayet Eflaki Dede'nin çıraklarından Mehmet Muhsin, Süleyman Leziz, Bektaşî Osman Nuri ve Mustafa Şem'î Efendilerin saatleri nadide âsâr-ı atıklar arasındadır.

Dolmabahçe'deki sultanlarımın ataları Topkapı Sarayı'nda yaşarken zamanı mekanikçiler yerine henüz muvakkitler düzenliyordu. Rub'u tahtaları, usturlablar derken teşkilatlanma rasathanelerden taşıp muvakkithanelere (A.H.Tanpınar'ın tanımıyla Saatleri Ayarlama Enstitüsü'ne) kadar büyüdü. Bugün o çağların hatıraları, şehrin pek çok semtinde sebillerle yanyana durup zamana yalnızca tanıklık eden muvakkithanelerde kaldı. Benim tanıdığım Türk saatçilerine hayranlık duymamı sağlayan ise eserlerin fevkaladelikten öte, sanatlarında kendi parıltıları ile doğup kendi ışıklarında aydınlanmış olmalarının fevkaladeligidir. Onların, eserlerine imza atmayı unutturan tevazularıdır ki, dünya saatçiliğindeki gelişmelerin çok uzağında, bugün hemen şuracıkta kalan Avrupa'nın göbeğindeki saat teknolojisinin geldiği noktayı hiç öğrenmeden, kendi kabuklarına kapanıp her aksamını kendi elleriyle yaptıkları saatlerde, dünyadaki başka hiçbir saate benzemeyecek şekilde kendi hayallerini yansıtma yoluna sağlamıştır.

Sarayın, çoğunluğu Paris'ten getirilen saatleri içinde, on beş günde bir kurulanlardan astronomik oluşumları gösterenlere, altın nakışlılarından zümrüt işlemelilerine, bir ışık damlası kadar çekici ve mininnacık olanlardan, repetitonlu kuburlu ve tabii kibirli olanlara (grandfather clock), metal imalattan ahşap oymaya, çelik zemberekten yaylı takımlara, ayaklılardan duvar saatlerine kadar pek çok değişik tür vardır ve bunların özelliklerini yahut tanımlarını sayıp dökmek fevkalade zordur. Ancak saraya sonradan girmiş cilalı düz kasaları, asri ahşap torna tezgahlarında yapılmış süslemeleri, bisiklet zili gibi çınlayan yeni moda sesleriyle neredeyse günümüz saatlerini hatırlatan bazı fabrikasyon Amerikan ve Alman saatlerini de burada hatırlamalıyız. Bir estetik armonisi sayılan böylesine sanatkârâne bir sarayda alabildiğine sahte duran bu saatler neyse ki salonlardan ve itibarlı mekanlardan ziyade idari bölümler, katip odaları ve kütüphanelere uygun görülmüşler, ve belki bu yüzden okuma yazmayı zevksiz ve sevimsiz göstermek gibi bir bühtan içinde sıkışıp kalmışlardır.

*

Ne demiştim; zamanı güneş ile ölçenlerin ömürleri güneş ile birlikte gömülmüş karanlığa; kum ile ölçenlerin ise hayatları kumlar gibi akıp gitmiş. Oysa Dolmabahçe'de zamanı hâlâ ben damıtırım, tik tak... tik tak... Uyan ey gafil, tik tak ile eksildi ömürden bir saat... Şair haklı galiba:

Saatin çaldığı evkât değildir her gâh
Müddet-i ömrü gelip geçtiğine eyler âh¹

¹ Şu saatin durmadan çalıp durduğu şey asla "tik!.. tak!.." ile zamanın taksimleri değildir. Bilakis, ömür denen müddetin gelip geçtiğine durmadan "ah!.. ah!.." diye hayıflanmakta.

Bu bölümde yer alacak diğer malzeme:

Not: İlgili seksiyon görevlisi arkadaşım bu metne ve aşağıdaki tekliflere ilave olarak kitapta bulunması gereken resim, spot, doküman, ilave bilgi vb. hazır edip resimlerin de alt yazılarını yazarsa sevinirim.

Spot:

Spot:

Fotoğraflar:

Eflaki'nin saati

Önemli olan cesim veya kebir saatler. Grandfather

SEDİRDEN SANDALYEYE

Önce tanrı-krallar vardı ve bir de ben vardım. Anadolu'da, Mezopotamya'da, Mısır'da, Roma'da yaşıyordum. Adım taht idi. Sonra insanoğlu oturmak, çalışmak, yatmak, yemek, saklamak, süslemek gibi amaçlarında kullanılmak üzere beni odalarına aldılar, sırlarına mahrem ettiler. Çok şey biliyor ve çok işe yarıyordum ya, Rönesans'tan sonra çılgınca peşimden koşmaya başladılar ve sahiplerimin zenginliklerine göre ben de çoğalıp dolap oldum, karyola oldum, masa oldum, koltuk oldum, sandık oldum, şu oldum, bu oldum... Zaman akıyordu ve gitgide benim de renklerim güzelleşiyor, desenlerim artıyordu... Bununla yetinmedim tabii ki, daha güzel olmalıydım; ve üzerime oymalar, kaplamalar nakşedilmesi için mengenerlerin, işkencelerin acısına dişlerimi sıktım... Bu dahi yetmedi, fildişinden bağaya müzehhebat, yakuttan zümrüte mücevherat ile makyajım yapıldı... Güzelleştim, güzelleştikçe güzelleştim. Önceleri sabit mekanlarım olurdu. Durgun, dingin ve tefekküre dayalı zamanlar geçirirdim oralarda... En son yüzyılda iyiden iyiye hareketlendim, yer değiştirmeye, mobil yaşamaya başladım. Seki ve sedirden sandalyeye bir adımdı bu ve arkasından koltuklar, tabureler, puflar birbirini kovaladı. İnsanoğlu gibi artık biz de çoğalmadaydık.

Tarihsel değişim ve dönüşümlerimin en karakteristik süreçlerinden birini, İstanbul'da, Topkapı'dan Dolmabahçe'ye taşınırken yaşadım. Bir saraydan diğerine, durağanlıktan seyir haline geçişimdi bu benim; bir metamorfoz misali. Çağ öyle bir çağdı, ve Batılılaşma rüzgarları, oturulsun veya oturulmasın, yeni sarayların her odasını, her salonunu, her mekanını Avrupaî mobilya ile baştan aşağı tefriş etme çılgınlığından yana esiyordu. Hatta yalnızca Dolmabahçe değil, Yıldız ve Beylerbeyi sarayları da elli yıllık kısa sürede bizim saltanatımıza tanık oldu. Sultanlar ile rollerimiz değişmiş gibiydi; şimdi düşünceleri biz yönlendiriyorduk ve bizim ihtişamımıza veya yoksulluğumuza göre sarayın gücü artıyor, yahut eksiliyordu. Her iki mânâda sarayda saltanat sürdük, hayatın ve sarayın adı saltanat oldu. Bu süreçte beşikler, sehpa, rahleler, duvar rafları, aynalar, konsollar, vitrinler derken, yüklük iken karyola, sedir iken sandalye, sandık iken konsol oluvermenin hafifliğini yaşadım... Sultanların ta Ortaasya'dan bu yana denklerinde taşıdıkları yer yatakları, şilteler, minderler ve yastıkları saraydan sürüp çıkarmak öyle pek de kolay olmadı tabii, ne şekillere girmem, ne diller dökmem gerekti. Genlerinde göçebelik olduğundan mıdır nedir, bizim sultanları şiltelerden vazgeçirmek için ancak Paris Operası'nın dekoratörü ünlü Sechan'ı getirtip Hürkar Dairesi'ne yeni bir dekorasyon yaptırmak bile gerekti. Ancak o zaman İtalya, Avusturya ve İngiltere'nin seçkin imalat mağazalarından getirilen mobilyalar, diğer salonlar ve odalarda kendilerine yer bulabildiler. Hatta Uzakdoğu'dan bile saraya yanaşmalar alındı. Bunu söylemenin bir kıymeti var mı bilmiyorum ama, Pera'da mobilya ticareti yapan Psalty dışta bırakılırsa bu sarayın yegane yerli mobilyalarını Yıldız Sarayı Marangozhanesi imal etmiştir. Ve yine kıymetsiz bir bilgi size: 150. yılında sarayda bulunan mobilya koleksiyonları, yani Cumhuriyet'in ilanına kadar geçen sürenin en görkemli tanıkları olan koltuklar, konsollar, aynalar ve diğer ahşap eşya ulu önder Atatürk'ün seçkin zevkine asla aykırı düşmemiş, belki de onun hizmetini görmekten mutlu olmuştur.

Bu bölümde yer alacak diğer malzeme:

Not: İlgili seksiyon görevlisi arkadaşım bu metne ve aşağıdaki tekliflere ilave olarak kitapta bulunması gereken resim, spot, doküman. ilave bilgi vb. hazır edip resimlerin de alt yazılarını yazarsa sevinirim.

Spot:

Spot:

Fotoğraflar:

(Not: Süfera Salonu, 42 numaralı oda, Sedefli odadan görüntüler yer alacaktır)

BİR SÜVARİ TERKİSİNDE ORTA ASYADAN...

Türkiye'den Gördes, Uşak, Feshane, Demirci, Sivas, Kayseri, Avanos, Kırşehir, Kula... İran'dan Tebriz, Kâşan, Sine, Hemedan, Şiraz, Şirvan... Yukarı illerden Horasan ve Semerkand... Ama ille de Hereke; ille de Hereke... Dolmabahçe'ye gelmeden önceki memleketlerim, erişe ve argıca büründüğüm, ilmik ilmik güzelleştiğim yerler bunlar benim...

İncil'de Süleyman'ın Meselleri anlatılırken², Kur'an'da dünya üzerindeki güzellikler tasvir edilir³ veya cennet tasvirleri yapılırken⁴ benden bahsedildiğini övünçle söyleyebilirim. Dedem Korkut, Türk'ün destanını anlatırken sık sık adımları zikrederdi.⁵ Bilmem şimdi bunu hatırlayanınız var mı? Doğunun kağanları ve hakanlarının, birbirlerine elçi gönderdiklerinde hediyeler kervanına beni kervan yıldızı yaptıklarını olsun biliyor olmalısınız. Kendi hakkımda en övünç ve gururla söyleyebileceğim ise Türk yurtlarında doğup yaşadığımdır. Güney iklimlerinde hasır, kuzeyde ise kürk kullanırdı o çağların insanları. Bu yüzden hep Türk yurtlarındadır benim itibarım, saygınlığım. Zaten adım da "kalı"dan halı olmuştur: "Kalı", yani "Eskimeyen, kalan, kalıcı olan".

Orta Asya'da "yurt"ların içini yüzyıllarca ben süsledim, Selçuklu'da "hayat"ları yıllar yılı ben döşedim. Sultanların ayaklarına ben serildim köşe bucak, atların terkilerine ben sarıldım iklim iklim. Orta zamanlarda İran ve yukarı illerde renkten renge, desenden desene duyguları eleyip durdum. Anadolu'da gelinlik kızın hayallerine veya karıcık ninelerin göz nuruna nakışlandım. Nice masallar dinledim ben, nice hazin öyküler... Dolmabahçe Sarayı'na gelesiye kadar zaman ilmik ilmik benim avuçlarımdan aktı. İşte bu yüzden doğunun en gizemli güzelliğiyim ben. Nakışlarım arasındaki öyküleri okumasını bilenler için bütün kültür ve kimlik çizgilerini zaman ötesine taşıyan en zarif arşiv belgesiyim. Beni okumasını bilenler hemen farkedeceklerdir ki, 150 yıldır Dolmabahçe'nin batılı kimliği içinde doğuyu sebatla devam ettirmek hep bana düşmüştür. Bu yüzden Hereke'de 1843 yılında Osmanlı dokuma sanayiinin ilk büyük imalathanesi olan Hereke Fabrika-i Hümayun'u kurulduğunda benim sevincim dünyalar kadardı. Yer mefruşatından duvar kaplamalarına, döşemeliklerden perdeler kadar ipeğin hassasiyetle dokunup desenlendiği bu fabrikada ben kendi kimliğime yeniden kavuştum ve Dolmabahçe'nin Avrupaî döşemelerine yavaş yavaş hakimiyet kurdum. Gerçi ışığa ve güneşe maruz kalınca kırk yılda, kırk pareye dönüşen ve kendi devamlılığını sağlamak için nesilden nesile dokunan ipekli kumaşların perdeleri, puşideleri, örtüleri ve elbiseleri de bana yardımcı oldular ama, ben Hereke'de, uzun yıllar sonra, ta 1995'te tamamen sarayın emrine verilince derin bir nefes aldım. Çünkü artık sarayda durağanlaşan zamanı korumak adına Hereke'de hep eski üslup halılar dokunmaya devam edecekti. Eskiyen halıların aslına uygun tamiri (- ki buna şimdilerde restorasyon diyorlar-), saray tefrişine ilişkin ihtiyaçların giderilmesi işleri ise Hereke'de en sevdiğim gayretin adıdır.

Ben halıyım... Dolmabahçe Sarayı'nda uzun bir saltanatım var benim. Seccadelerde madalyonlu, göbekli, yekpare veya simetrik desenli, mihrabiyeli veya yollu geometrik nakışlarımla gözlere şahane ziyafetler sunarım. Göbekli yekpare ipek ve yün koleksiyonlarım ise İstanbul'da, Bursa'da, İzmir'de, Viyana'da, Londra'da değişik yıllarda açılan sergilerde pek çok madalyalar aldı. En büyük mutluluklarımdan biri, Muayede

² "Yatağıma halılardan alaca örtüler serdim!" Hezekiel, VII/16

³ "(Allah) Yeryüzünü sizin için yağdı gibi yapar..." Nuh, 19

⁴ "(Orada) serilmiş halılar var." Gaşiye, 16

⁵ "Doksan yerde ala kalı ipek döşenmişti" Muharrem Ergin, s.95

Salonu'nu ziyaret edenlere Avrupai kabartma desenlerimin ışık-gölge oyunları ile göz kırpmaktır. 124 metrekareye ancak sığan resimsel güzelliklerimle ben bu sarayın meşşatı sayılırım. Süfera Salonu'nda, Kristal merdivenlerde, Zülvecheyn veya Mavi ile Pembe Salonlarda, yatak odalarında, müzik odaları veya koridorlarda hep ben yaşarım. Duvarları süslediğime gelince... Evet ya... Duvarlarda bana bakanlar değerimi tablolarla biçemezler. Hele kütüphanenin manevi değeri en yüksek eseri sayılan olarak alnında Atatürk'ün mareşal üniformasıyla resmini taşıyan arkadaşım, Sultan II. Abdülhamid için Konya'da dokunan, hem dokuyanı, hem desenleyeni bilinen, sultana sunulduğu sırada da bir suikast girişimine tanık olan kardeşim, ve nihayet Çanakkale Zaferi'nden sonra Suriyeli hanımlarca dokunup Sultan Reşad'a hediye gönderilen dostum, benim bu saraydaki iktidarımın birer göstergesidir.

*

İpek söz konusu olunca size Osmanlı saray dokumacılığının zarafete açılan kapısı, ipek kumaşlardan da bahsetmeliyim. Keten, pamuk gibi bitkisel, yün gibi hayvansal kökenli malzemenin dokunup işlenmesiyle ortaya çıkarılan onlarca kumaş türünün hepsinden daha seçkin ve itibarlı olarak ipek dokumalar ince, parlak ve sağlamlıklarıyla hep tercih edilegelmişlerdir. Özellikle sultan hanımların altın, gümüş tel veya klaptanla işlenmiş kıyafetlerini bugünkü modern dünyanın moda tasarımcılarının hep hayranlıkla izlemeleri de bunun sonucudur.

Hereke'de dokunan kumaşlarda iri kıvrımlı yapraklar, çiçek grilantlar, güllerle dolu sepetler veya kurdela fiyonkları XIX. yüzyıl Avrupa saray duvarlarından kaçıp el tezgahlarının oval mekiklerinde Türk rokokosu ve ampirine bürünüyorlardı. Sarayda hayatın henüz donmadığı zamanlarda, sultanımızın sarayına gelenler, saraylıların sırtlarında gördükleri bütün kumaşlarda geleneksel çizginin batı motifleriyle yeniden yorumlandığını hemen fark ederlerdi. Ben daha o zamanlarda bile bu desenlerin arasındaki sonsuzluk fikrine, şema yüzeye yayılıp kesintisiz biçimde çevreye devam eden akışa hayran kalırdım. Keza sarayın kumaşları ile bütünleşen zarif hanımefendileri görenler, sırtlarındaki Rumî palmelerin zengin armonisinin, lotus çiçeklerinin egzotik kokusunun veya Hataî yapraklardaki berrak ıtırın onlara nasıl asil bir tavır biçtiğini görüp hayran kalırlardı. İsterseniz siz de gözlerinizi yumup, şöyle mavi salondan hareme geçmekte olan bir prensesin endamındaki çiçek hareketlerini birkaç saniye hayal ederek bunu yaşayabilirsiniz. Çevre, başörtüsü, şal, üstlük, ferace, gömlek derken sanki o çağın Vasıf adlı çapkın şairinin, o zarafet damlası bercestesini böyle birisini gördükten sonra söylediğini hayal ettirir. Ne demişti?

O gül-endâm bir al şale bürünsün yürüsün

Ucu gönlüm gibi ardınca sürünsün yürüsün

Yani ki şöyle demek olur: "*O boyu posu gül fidanına benzeyen güzel bir al şala bürünüp yürüse de, şalının ucu gönlüm gibi ardınca sürünüp gitse!...*"

Öte yandan seccadeler, yorgan yüzleri, bindallılar, puşideler, yatak takımları... Bu sarayda hepsi iğnelerden ilmik ilmik estetik olup zarafet damlaları olarak kumaşlara dokunmuşlardır. Hani sultanım Abdülmecid "- Çirkinlik buna yasak olsun ve güzel olmayan hiçbir şey burada bulunmasın!" demişti ya!.. Ferman bağrımız üzredir elbet ve tabii ki her kumaşın üzerindeki işlemler, iğne oyaları, güpürler, tüller de estetik zarafet gösterecektir... Kimi yıldız, kimi orkide, kimi gül dalı, kimi lale olarak...

Hatırlamıyorum ne kadar zamandır; asil duruşlarımız ürkekliğe ve nadide desenlerimiz yıpranmaya durdu. İpek ki gül ile kardeş sayılır, ömrü az olur... Sarayın ipekleri benim içimi sızlatır hep. Nefeslerimiz daralır, güneşin ışığına ve denizin buharına her dokunuşumuzda liflerimizden biri daha gönül telini koparır çünkü... Ve yalnızca sizinle göz göze gelmektir bize hayal iksiri olacak olan...

Hem, söyler misiniz Allah aşkına, ipekten daha zarif ve daha değerli ne var şu sarayda?!..

Bu bölümde yer alacak diğer malzeme:

Not: İlgili seksiyon görevlisi arkadaşım bu metne ve aşağıdaki tekliflere ilave olarak kitapta bulunması gereken resim, spot, doküman, ilave bilgi vb. hazır edip resimlerin de alt yazılarını yazarsa sevinirim.

Spot: Sultan Reşad'ın gazeli ve Yahya Kemal'in tahmisiyle ilgili dokümanlar ve arşiv belgesi

Spot:

Fotoğraflar:

Muayede salonundaki halı

Çanakkale haritalı halı

Atatürk portreli halı

RENGARENK HATIRALAR ARASINDA

Ertuğrul Süvari Alayı'nı Galata Köprüsü'nden geçerken gördüğümde henüz bir çocuktum ve rahmetli ninem, içindeki asker ve at sevgisini nasıl da coşkuyla anlatmıştı o gün bana... Fausto Zonaro'nun o gün bu geçişin resmini yaptığını ve tablosunun sol önüne, kırmızı fesim, pembe eteğim ve laciverd ceketimle beni de resmettiğini çok sonradan, saraya yaver olarak girdiğim vakit öğrendim. Halife Abdülmecid Efendi resim yapmayı pek severdi ve ben onun hizmetindeyken Dolmabahçe'de resim, sanattan öte bir tarz-ı hayat (yaşam biçimi), eğlenceden öte bir tavır olmuştu. O günlerde yaşadıklarımı ve gördüklerimi, biraz geriden başlayarak anlatacağım şimdi size, ve Saray'a geldiğinizde tablodaki yerimden başımı çevirip size göz kırpaacağım.

*

II. Murad'ın oğlu henüz 21 yaşındayken Konstantinopol'ü aldığında “-Ey sanatçılar!” demişti, “dünyanın neresindeyseniz, gelin benim şehrime, orada atölyeleriniz hazır olacak!..” Sonra geldiler... Bellini'den başlayarak... İlahi Nakkaş'ın suretlerini kağıtlara, parşömenlere, tuvallere resmetmeye geldiler. Geldiler... Figürleri alt alta ve yan yana dizerken renkleri harmanladılar... Önceleri topraktan seçtikleri tek tek boyalarını parlak olsun diye yumurta sarısı ile yoğurdular ve tabiatın bütün renklerini kağıdın rengi yaptılar.

Geldiler... Üç aylık beyaz kedilerin ense tüyünden aldıkları perçemleri güvercin kanadından çıkarılmış kalemlerine ibrişimlerle bağlayıp fırça diye suya öyle bandırdılar. Tıpkı Venedikli ressamlar gibi, Bursalı Şelbizade ve Özbek Baba Nakkaş da, hep fağfurî fincanlarda İpekyolu'nun renklerini ezdiler yıllar yılı. Dolmabahçe'den evvel Topkapı Sarayı'nda desenlendi kitaplar ve Nakkaş Sinan, Nakkaş Haydar, Nigarî, Nakkaş Osman, Matrakçı Nasuh, Levnî ve diğerleri, birer tevazu içinde kalıp portreler yerine stilize minyatürler bıraktılar bizlere. Ellerinde “T” cetvelleri, rapidolar, milyem taksimatlı ölçümler yoktu; bir atın kuyruğundan kesilmiş bir tek kıl ile en düzgün çizgileri çizerek sanatlarını göstermek durumunda kaldılar. Niyetleri İlahi nakış ile yarışmak değildi, haşa; ışık ve gölge perspektivine hiç iltifat etmediler bu yüzden. Tabiatıta var olanı daha güzel yapamayacak olduktan sonra, onu bire bir taklid etmenin neresi sanat olabilirdi ki, diyorlardı. Bu yüzden stilize etmeyi taklide, minyatürü portreye tercih ettiler. Topkapı'da sultanımın ataları hep böyle düşündü, böyle yaşadılar. Henüz matbaa mürekkebiyle tanışmamıştık ve gravürler ile resimler henüz cazibe merkezi değildi.

Geldiler... Bu sefer Dolmabahçe'ye geldiler... Zonaro'yu, Ayvazoski'yi, Mango'yu ve diğerlerini getirdiler... Sultanımın şehrini bir masal ülkesi gibi tebci ederek geldiler ve benzetmekten, resmetmekten, nakşetmekten bıkmadılar, usanmadılar. En yorgun saatlerinde şehrin, maviden kızıla, yeşilden dumanîye geçtiler, renkten renge yol uğrattılar, beyaza şarkılar, pembeye buseler kattılar. Tuvallerine renk renk demetler, yaprak yaprak desenler kadar dalga dalga denizler, ışık ışık semtler de kondurdular.

*

XIX. yüzyıl oryantalizmin kuramsallaşmış altın çağını yaşadığı dönemdi. Daha önceden süre gelen egzotizm merakıyla birleşen bu gayret birdenbire Avrupalı ressamların yüzlerini İstanbul'a çevrilmesine kapı araladı. Paris'te, Londra'da, Viyana'da ve daha pek çok Avrupa kentinde sanat adına esen rüzgarlar, sanatçıları ister istemez politik, askeri ve ticari ilişkilerin de arttığı Osmanlı'ya yönlendirmişti. Üstelik kültürel zenginliği ve coğrafi güzelliği de ressamlar için eşsiz imkanlar sunuyordu. İşte Dolmabahçe'de Halife Abdülmecid Efendi ile hakkında söyleştığımız resimler ve ressamlar, daha önceden satın alınanlar ve Halife'nin aldattıkları, derken Türk resim sanatındaki hızlı gelişmeler; başta Abdülmecid Efendi kendisi olmak üzere Osman Hamdi Bey'in gayretleriyle yetişen Türk

reassamların çalışmaları, sarayın koleksiyonlarını her geçen gün arttırdılar. Saraydaki sultanlar, daha ilk zamanlardan itibaren her daim sanata yakın durmuşlardı ve hemen hepsi de maiyyetlerinde sanatçılar ve özellikle bir ressam bulundurmaya dikkat ettiler. Sultan Abdülhamid daha da ileri giderek Yıldız'da bulunduğu zamanlarda fotoğraf teknolojisinden yararlandı ve çağına göre dünyanın en zengin fotoğraf koleksiyonlarından birinin oluşmasına imkan hazırladı. Ama resmin yeri başkaydı. O emek isterdi, sabır isterdi, duygu ve aşk isterdi... Parmak izi ve alın teri olmadan resim olmazdı. Bu yüzdendir ki Dolmabahçe duvarlarındaki her resmin bir ayrı hatırası, bir başka hikayesi vardır.

Daha önce Sultan II. Mahmud zamanında başlayan eğitim, yönetim, askerlik, kıyafet vb. alanlardaki batılılaşma zamanla batılı mimari, musıkî, tiyatro gibi alanların da sarayın ilgi alanına girmesini sağlamıştı. Bu sanat alanları içerisinde resmin daima özel bir yeri oldu. O çağda, eskinin panoramik tabloları yerine pitoresk manzaraları tercih eden bir anlayış hakim olmuştu. Nitekim daha Sultan Abdülmecid'den başlamak üzere Dolmabahçe Sarayı'nda ressam her zaman itibar görmüş, bunların pek çoğu sultanlar tarafından nişanlarla taltif edilmişler, Osmanlı sarayından beslenen müreffeh bir hayat yaşamışlardır. Sayıları yüzleri bulan bu ressamların dönem dönem İstanbul'da mekan tutmaları, resim sanatı açısından da bir önem arz ediyordu. Bugün dünya müzelerinde eserleri bulunan pek çok sanatçının, Dolmabahçe Sarayı'nda hâlâ seslerinin yankılanıyor olması doğrusu saray koleksiyonunun da değerini arttırmaktadır. Bu koleksiyonlar ki 1901 yılından itibaren hemen her yıl yurt içinde ve dışında sergilere katılmış, bu sergilerde resim eleştirmenleri İstanbul'u ve Dolmabahçe'yi merkeze alan yazılar yazmışlardır. Bu arada yaver-ressam Ahmet Ali Bey (-sonradan naturmortlarıyla bilinecek olan Şeker Ahmet Paşa-) ile onun Fransız hocası Gerome'un Paris'teki Goupil Sanat Galerisi'nden sultanın sarayı için satın aldıkları tablolar Dolmabahçe'ye önemli bir resim akışını sağlamıştır. Osman Hamdi Bey'in "Kaplumbağa Terbiyecisi" veya "Ab-ı Hayat Çeşmesi" adlı tablolarının açtığı koridorda ise genç Türk ressamları kendilerine ideal bir yol bulmuşlardı. Öte yandan, İstanbul'a hiç yolları uğramadığı halde yalnızca resimleri satın alınan batılı sanatçılar da vardı. Bunların resimleri de sarayın zengin koleksiyonu içinde önemli bir yer tutar.

Ben, işte o kırmızı fesli çocuk, bugün, 150 yıl geriden bakarken, Dolmabahçe'de dünyanın en önemli oryantalist resim koleksiyonlarından birinin durduğunu söylemekle iftihar ediyorum. Ayrıca iftihar ediyorum ki, 1800-1940 yılları arasında ülkemizin topraklarında fırçalarını tuvallerine deydirmiş 1100'den ziyade ressam bilinmektedir. İster İstanbul'da çalışmış Avrupalı sanatçıların saraya bizzat sundukları veya satın alınmış eserlerinden, ister sultanların Avrupa'dan getirttikleri örneklerinden oluşsun, bu resimler içinde oryantalist ressamların vazgeçilmez konuları olan erotik çağrışımlı harem veya hamam sahneleri yahut vahşet görüntüleri asla yer almaz. Çünkü bu tür muhayyile travmaları batının doğuya karşı önyargılı ve hayalperest yaklaşımının örnekleri olup hakikati yansıtmazlar. Bunun yerine Dolmabahçe resim koleksiyonunda epik hayat sahneleri, kentlerin ve anıtların ihtişamlı görünüşleri, savaş sahneleri, atlılar, mahalli kıyafetli tipler ve İstanbul peyzajları önemli bir yer tutar. Özellikle de savaşlarda yenik düşen ülkede, sultanların hoşuna gidecek bazı reform hareketlerine ve eski zaferlere ilişkin tablolar... Bu da hazin bir macera...

*

Ben, işte o kırmızı fesli çocuk, Dolmabahçe Sarayı'nda resim denince birkaç kişinin adının özel bir hassasiyetle anılması gerektiğine inanıyorum. Birincisi, maiyyetinde Türk ve yabancı ressam çalıştırmayı geleneğe dahil eden Sultanım Abdülaziz. Sonra, elbette benim resmimi yaptığı için (!) Fausto Zonaro ve tabii puslu ve fırtınalı denizlerin ustası İvan Konstantinoviç Ayvazovski. Suluboyayı seven Amadeo Presiozi ile karakalem çalışmaları dikkat çekici olan De Mango'nun resimleri de sarayda ayrıcalıklı yerlere sahiptirler. Ve Halife Abdülmecid Efendi... Ben onu ta gençliğinden, küçük bir şehzade

olduğu günlerden itibaren tanırım. Sanat Dolmabahçe’de onun kadar kimseye yakışmamıştır diyebilirim. Hassas, duygulu, biraz buruk, biraz hüzünlü kalbinde her zaman bir fırça darbesine ruh katabilecek eda ile yaşadı. Sarayı en iyi bilen kişiydi ve saray hayatına ilişkin gerçekçi tablolar yaptı. Tarihe merakı vardı, tarih yazamadı, yazılacak bir tarih de bırakmadı, ama tarihi bolca resmetti.

Bu bölümde yer alacak diğer malzeme:

Not: İlgili seksiyon görevlisi arkadaşım bu metne ve aşağıdaki tekliflere ilave olarak kitapta bulunması gereken resim, spot, doküman, ilave bilgi vb. hazır edip resimlerin de alt yazılarını yazarsa sevinirim.

Spot:

Osman Öndeş.Erol Makzume, “Ertuğrul Süvari Alayı’nın Galata Köprüsü’nden geçişi”, Osmanlı Saray Ressamı Fausto Zonaro, İstanbul 2003, s.41-43

Spot:

Sarayda resmi bulunan ressamların kronolojik listesi.

Spot:

Hazine-i Hassa Arşivi’nden resimlerle ilgili arşiv belgesi suretleri.(2 adet) Cengiz Bey temin edebilir.

Spot: Gülsen Hanım’ın Türkiye’de Sanat mecmuasında çıkan yazısından Abdülmecid Efendi’nin “Abdülhamid’in Hal’ini anlatan hatıratı Bk. s.20.

Halife Abdülmecid Efendi “Sultan Abdülhamid’in Hal’i” adlı tablosunu nasıl yaptığını, kendi maiyyetinde bulunan İsmail Baykal’ın sorusu üzerine şöyle anlatır: ““Evvela gördüğünüz bu şahısların.....demişti...”

Kullanılacak fotoğraflar: (Alt yazıları Gülsen Hanım tarafından Antik Dekor’daki yazısından yararlanılarak hazırlanacak ve hem resim, hem de ressam hakkında küçük bilgiler verecektir).

François Dubois, “Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye’nin Geçit Resmi”

Ayvazovski, “Çırağan Sarayı Önünde Osmanlı Donanması”

Zonaro, “Ertuğrul Süvari Alayı’nın Galata Köprüsü’nden Geçişi”

Stefano Ussi, “Sürre Alayı”

Charles Chaplin, “Mayıs Gülleri”

Boulanger, “Pompei’den İç Görünüm”

Salvatore Valery, “Kağıthane’den Görünüm”

Şeker Ahmet Paşa “Portakallı Ölüdoğa”

Osman Hamdi Bey, “Tuvalet”

Halil Paşa, “Göksu”

Halife Abdülmecid Efendi, “Sultan Abdülhamid’in Hal’i”

Presiozi, (Uzmanınca 1 tane seçilsin)

De Mango, (Uzmanınca 1 tane seçilsin)

KAYNAKLAR

Dolmabahçe Sarayı adlı kitabın arkasındaki kaynaklar buraya aktarılmıştır.

Aşağıdakiler de ilavedir.

ORGUN, Zarif, Osmanlı Sarayı'nda Yemek yeme adabı

Osmanlı Saraylarında Mutfak Hizmetleri ve Sofra Gelenekleri Kültür ve Truzim Bakanlığı 2005

KÜÇÜKERMEN, Önder, Yıldız Çini Fabrikası

KÜÇÜKERMEN, Önder, Nedret Bayraktar, Semra KARAKAŞLI, Milli Saraylar Koleksiyonu'nda Yıldız Porseleni İstanbul, Milli Saraylar Daire Başkanlığı 1994.

KOCABAŞ, Hüseyin, Porselencilik Tarihi, Bursa: Yeni Basımevi, 1941.

ARCASOY, Ateş "Sevres ve Paris Porselenleri" Antik Dekor, Sayı.59, (Haziran-Temmuz-Ağustos 2000),

GÖKSEN SONAT GÜMÜŞLER Topkapı Sarayı s 434, 435

Sezgin, Candan, Sanayi Devrimi Yıllarında Osmanlı Saraylarında Sanayi ve Teknoloji Araçları, Yapı Kredi Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2004

**150. YILINDA DOLMABAHÇE
ULUSLAR ARASI SEMPOZYUM
23 – 26 KASIM 2006
DOLMABAHÇE SARAYI**

Medhal Salonu

PROGRAM

23 KASIM PERŞEMBE

10.00: Açılış Konuşmaları

10.45 : Açılış Oturumu ; Dolmabahçe Sarayının 150 Yılı
Başkan : Dr. Cemal Öztaş

Prof. Dr. İlber Ortaylı, Topkapı Sarayı
Prof. Dr. Günsel Renda, Koç Üniversitesi

12.30- 13.30 - Öğle Yemeği

1.Oturum : 13.30 - 14.50
Başkan : Prof. Dr. İlber Ortaylı, Topkapı Sarayı.

13.30 – 13.45

“Nineteenth Century Palatial Architecture and the Dilemma of Imperial
Representation”

Dr. Nebahat Avcioğlu, Columbia University Institute for Scholars in Paris

13.50 – 14.05

“Osmanlı I. Meclisi'nin Açılış Törenleri”

Dr. Hakan Karateke, Harvard University.

14.10 – 14.25

“Osmanlı Devlet Törenlerinin Topkapı Sarayı'ndan Dolmabahçe Sarayı'na İntikali”

Yrd. Doç. Dr. Dündar Ali Kılıç, Atatürk Üniversitesi.

14.30 – 14.45

“Interactions Between the Architectural Space Organization of Ottoman Palaces and
the Ottoman Bureaucracy”

Zafer Sağdıç, Yıldız Teknik Üniversitesi.

14.50 15.10: Kahve Arası

2. Oturum : 15.10 - 16.30

Başkan : Prof. Dr. Önder Küçükerman, Haliç Üniversitesi

15.10 – 15.25

“Léon Parvillée ve Charles Guillaume Hornig’in Gözleriyle Dolmabahçe Sarayı’ndaki Çok Kültürlü Çalışma Ortamı”

Dr. Miyuki Aoki Girardelli, Sanat Tarihçisi.

15.30 – 15.45

“XIX. Yüzyılda Osmanlı Mimarlığı’nın Teşkilat Yapısı ve Balyanlar”

Yrd. Doç. Dr. Selman Can, Atatürk Üniversitesi.

15.50.16.05

“Sultan Abdülmecid’in Hizmetinde bir Fransız Dekoratör: Charles Séchan”

Frédéric Hitzel, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Fransa.

16.10 – 16.25

“Mimar Vedat : Sermimar-ı Hazret-i Şehriyari”

Prof. Dr. Afife Batur, İTÜ.

16.30- 16.50 Kahve Arası

3. Oturum : 16.50- 18.10

Başkan : Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu, Türk Tarih Kurumu Başkanı.

16.50 – 17.05

“Documents Regarding the Supplies of Dolmabahçe and Other Palaces in the Archive of the Turkish Embassy in London”.

Doç. Dr. Netice Yıldız, Doğu Akdeniz Üniversitesi.

17.10 – 17.25

“Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde Dolmabahçe Sarayı ile İlgili Belgeler”

Dr. Mustafa Küçük, BOA.

17.30 – 17.45

“Arşiv Çalışmaları ve Milli Saraylar”

Cengiz Göncü, Milli Saraylar Daire Başkanlığı.

17.50 – 18.05

“Posta Pullarında Dolmabahçe Sarayı”

Dr. Süreyya Eroğlu, Harran Üniversitesi.

24 KASIM CUMA

1. Oturum : 9.30 - 10.50

Başkan : Prof. Dr. Mehmet Saray, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanı

09.30 – 09.45

“Yeni Türk Devleti'nin Oluşumunda ve Atatürk'ün Hayatında Dolmabahçe'nin Yeri ve Önemi”

Emine Kısıklı – Nevin Yazıcı, Başkent Üniversitesi.

09.50 – 10.05

“Atatürk Dönemi'nde Dil, Tarih, Kültür Açısından Dolmabahçe Sarayı”

Prof. Dr. Erol Cihan, Hukukçu.

10.10 – 10.25

“Falih Rifki Atay'ın anılarında Atatürk ve Dolmabahçe Sarayı”

Yrd. Doç. Dr. Selma Baş, Yüzüncü Yıl Üniversitesi.

10.30 – 10.45

“ Toplumsal Hafızada Dolmabahçe Sarayı”

Doç. Dr. Arzu Öztürkmen, Boğaziçi Üniversitesi.

Kahve Arası : 10.50 - 11.10

2. Oturum : 11.10 - 12.30

Başkan : Prof. Dr. Ali Akyıldız, Marmara Üniversitesi.

11.10 – 11.25

“Sultan Abdülmecid ve Dolmabahçe Sarayı'nın Avrupai Müziği”

Dr. Emre Aracı, Sanatçı.

11.30 – 11.45

“Saray'da İlmi Münazara ve Ders Fonksiyonuyla Dolmabahçe Sarayı”

Doç Dr. İsa Yüceer, Yüzüncü Yıl Üniversitesi.

11.50 – 12.05

“Halife Abdülmecid Efendi'nin TBMM Heyeti Şerefine Verdiği Yemek”

Yrd. Doç Dr. Ali Satan, Marmara Üniversitesi.

12.10 – 12.25

“Kitap Sanatının Son Dönemleri ve Pertevniyal Sultan'ın Kitapları”

Prof. Dr. Zeren Tanındı, Uludağ Üniversitesi.

12. 30 - 13.30 Öğle Yemeği

3. Oturum : 13.30 - 14.50

Başkan : Prof. Dr. İskender Pala, Milli Saraylar Bilim Kurulu.

13.30 – 13.45

“Edebiyatçılarımızın Kaleminden Dolmabahçe Sarayı”

Doç Dr. Murat Koç, Marmara Üniversitesi.

13.50 – 14.05

“Avrupa Kaynaklarında Dolmabahçe ve Eski Çırağan Sarayları”

Yrd. Doç. Dr. Paolo Girardelli, Boğaziçi Üniversitesi.

14.10 – 14.25

“The Palace and the city”

Prof. Dr. Zeynep Çelik, New Jersey Inst. of Tech, School of Architecture, ABD

14.30 – 14.45

“Dolmabahçe as Liminal Space”

Meltem Ö.Gürel, Bilkent Üniversitesi.

Kahve Arası : 14.50 - 15.10

4. Oturum : 15.10 - 16.30

Başkan : Prof. Dr. Zekeriya Kurşun, Marmara Üniversitesi.

15.10 – 15.25

“Dolmabahçe Saray Tiyatrosu Deneyimi”

Murat Polat, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

15.30 – 15.45

“Dolmabahçe Saray Mutfakları”

Candan Sezgin, Milli Saraylar Daire Başkanlığı.

15.50 – 16.05

“19. Yüzyıl İstanbul Saraylarında Sultan Hamamları”

Doç. Dr. Nadide Seçkin, Yıldız Teknik Üniversitesi.

16.10 – 16.25

“Sosyal Yapı ve Sarayda Günlük Yaşamın Tasarıma Etkileri”

Yrd. Doç Dr. Meltem Özkaraman Şen, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Kahve Arası: 16.30- 16.50

5. Oturum : 16.50- 18.10
Başkan : Prof. Dr. Semra Germaner, MGSÜ.

16.50 – 17.05

“Dolmabahçe Sarayı’nda Resim Koleksiyonunun Oluşumu ve Paris’te Goupil Adlı bir Galeri”

Gülşen Kaya, Milli Saraylar Daire Başkanlığı.

17.10 – 17.25

“Osmanlı Ressamlar Cemiyeti’nin Kuruluşu ve Abdülmecid Efendi”

Ömer Faruk Şerifoğlu, Milli Saraylar Daire Başkanlığı.

17.30 – 17.45

“Saray Ressamı İvan (Hovhannes) Konstantinoviç Ayvazovski

Dr. Elmon Hançer, İRO (İstanbul Rehberler Vakfı).

17.50 – 18.05

“ Dolmabahçe Sarayı’nda Bir Ressam: Josef Manas”

Nurdan Sürbahan - Anadolu Üniversitesi

25 KASIM CUMARTESİ

Özel Oturum : 9.30 - 12.30
Başkan : Dr. Cemal Öztaş, Milli Saraylar Daire Başkanı.

Dr. Agneta Lundström, the Royal Collections, İsveç

Prof. Dr. Hartmut Dorgerloh, Prussian Palaces and Gardens Foundation Berlin – Brandenburg, Almanya

Nurullah Çakır, Topkapı Sarayı

Yago Pico De Coana, Patrimonio Nacional, İspanya

“Kore’de Saraylar ve Changdeok Sarayı”

Prof. Dr. Dong -uk Kim, Kyonggi University, Güney Kore.

Öğle Yemeği : 12.30- 13.30

1. Oturum : 13.30 - 14.50
Başkan : Doç. Dr. Ahmet Emre Bilgili, Marmara Üniversitesi

13.30 – 13.45

“Çağdaş Müzecilik Yaklaşımlarının Saray Müzelerine Yansıması”
Doç Dr. Fethiye Erbay, Boğaziçi Üniversitesi.

13.50 – 14.05

“Practices of Display at the Dolmabahçe Palace Museum”
Doç. Dr. Wendy Meryem K. Shaw, Sanat Tarihçisi.

14.10 – 14.25

“Müzeleri Teknoloji Gözünden Okumak”
Ayşe H. Köksal, İstanbul Teknik Üniversitesi.

14.30 – 14.45

“Müzelerde Tiyatral Sunum Teknikleri”
Doç. Dr. Mutlu Erbay, Boğaziçi Üniversitesi.

Kahve Arası : 14.50 - 15.10

2. Oturum : 15.10- 16.30
Başkan : Prof. Dr. Zeynep İnankur, MGSÜ

15.10 – 15.25

“Animating the Palace: Education and Interpretation in a Palatial Context”
Giles Waterfield, Royal Collection Studies, İngiltere

15.30 – 15.45

“Louis-Philippe at Versailles: the Château Transformed into a Museum”
Claire Constans, Château de Versailles, Fransa.

15.50 – 16.05

“Pitti Palace: From Grand-ducal Collections to the Museum Whole”
Laura Baldini, Pitti Palace, İtalya

16.10 – 16.25

“The Royal Pitti Palace”
Fiorella Facchinetti, Pitti Palace, İtalya

Kahve Arası : 16.30 - 16.50

3. Oturum : 16.50 - 18.10
Başkan : Uğur Derman, MGSÜ.

16.50 – 17.05

"European Glass Furnishings and Lighting in the Dolmabahçe Palace"
Jane Spillman, The Corning Museum of Glass, ABD

17.10 – 17.25

'The History of F and C. Osler, the major supplier of glass furniture and lighting to the Royal palaces of Istanbul'.

John P. Smith, Araştırmacı, İngiltere

17.30 – 17.45

"Bir Hattat Olarak Sultan Abdülmecid ve Eserleri"

Prof. Dr. M. Hüsrev SUBAŞI, Marmara Üniversitesi.

17.50 – 18.05

"Dolmabahçe Sarayı Fotoğraf Koleksiyonu ve Saray Fotoğrafçılığı"

Doç Dr. Yusuf Murat Şen, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

26 KASIM PAZAR

11.00 : Kapanış Oturumu : Sempozyum Bildirgesi

Başkan : Dr. Cemal Öztaş

Katılımcılar : Prof. Dr. İskender Pala, Doç. Dr. Cengiz Can

Cekul Vakfi

Kimden: "Onur Inal" <onurinal@onurinal.com>
Kime: "Bilimsel Haber" <bilimselhaber@lists.kulturad.org>
Bilgi: <achm2004@yahoogroups.com>
Gönderme tarihi: 27 Aralık 2006 Çarşamba 13:37
Konu: SPAM: [Bilimsel Haber] Osmanlı Sarayı Halıları sergisi sergisi

İSTANBUL- Dolmabahçe Sarayı'nın açılışının 150. yıl dönümü dolayısıyla düzenlenen etkinliklerin sonuncusu olan "Düğümün son halkası: Osmanlı Sarayı Halıları" sergisi açıldı. Dolmabahçe Sarayı Muayede Salonu'nda gerçekleştirilen serginin açılışını, Milli Saraylar Daire Başkanı Dr. Cemal Öztaş ile Topkapı Müzesi Müdürü ve Bilim Kurulu Üyesi Prof. İlber Ortaylı yaptılar..

"Gurur vesilesi"

Açılıшта konuşan Milli Saraylar Daire Başkanı Cemal Öztaş, önümüzdeki yıl 50 nadide halıyı daha onarımdan geçirmeyi planladıklarını bildirdi. Osmanlı Sarayına ihtişam katan bu nadide halıların onarım sonrası ilk defa sergilendiğini belirten Cemal Öztaş şöyle devam etti: Toplam 57 eserden oluşan halıların 50 tanesi değerli uzmanlar tarafından onarılmıştır. Bünyemizde bulunan Hereke Fabrikasında üretilen ve Saraylarımızda kullanılmış tarihi halılar sergimizde yer almaktadır. Bunlara ilaveten, 'Uşak', 'İran', 'Gördes', 'Kula' ve 'İsparta' halıları da "Osmanlı Saray Halıları" sergisinin sizlere sunacağı zenginlikler arasındadır. Bugün açılışını yapmakta olduğumuz sergi bizim için bir gurur vesilesidir" dedi.

"Teşhir gerekiyor"

Sergilerin, modern müzeciliğin vazgeçilmez saflarından biri olduğunu belirten Topkapı Müzesi Müdürü Prof. İlber Ortaylı ise, şunları söyledi: "Özellikle böyle büyük müzelerde teşhir edilen eserler mevcudun ancak 10'da 1'ine denk geliyor. Bu sebeple depolardaki eserlerin zaman zaman teşhiri gerekiyor. Bu arada Topkapı Sarayında 'Osmanlı Sarayında Rusya' adlı bir sergi düzenleyeceğiz" dedi.

Hereke'ye Sultan ilgisi

* Hükümdarlık gücü ve zenginliğin göstergelerinden biri olan halılar mimaride olduğu gibi boyutları ve tasarımlarıyla da egemenliğin simgesi olmuşlar. Eskiden saray için üretilmiş halılarda; barok, rokoko ve neoklasik üsluplar bütünleşmiş. Milli Saraylar Halı Koleksiyonu'nun büyük bir kısmını büyük bir prestij eşyası olarak görülen 'Hereke Halılarına' Sultan Abdülhamid Han başta olmak üzere diğer Sultanlar özel ilgi göstermişlerdir.

10 Şubat'a kadar açık

*Bunların dışında "Osmanlı Saray Halıları" sergisi kapsamında; 'Kula', 'Gördes', 'Fransız', İngiliz gibi halıların yanı sıra; 'İran', 'Hamedan', 'Horasan', 'Şiraz', 'Tebriç', 'Semerkant' halıları da bulunuyor. Ayrıca koleksiyonda yer alan yöresel halılar arasında 'Sivas', 'Demirci', 'Kayseri', 'Avanos', 'Kırşehir' ve 'Kula' halı ve seccadeleri de yer alıyor. Sergi 10 Şubat 2007 tarihine kadar pazartesi ve perşembe günleri hariç sabah 9'dan akşam 6'ya kadar ücretsiz olarak sanatseverler tarafından gezilebilecek

BilimselHaber mailing list

BilimselHaber@lists.kulturad.org

<http://lists.kulturad.org/cgi-bin/mailman/listinfo/bilimselhaber>

BOĞAZIÇI'NDEKİ MÜCEVHER
DOLMABAĞÇE SARAYI

THE JEWEL ON THE BOSPHORUS
DOLMABAĞÇE PALACE

Prof. Dr.
İSKENDER PALA

BOĞAZIÇI'NDEKİ MÜCEVHER
DOLMABAŒE SARAYI

THE JEWEL ON THE BOSPHORUS
DOLMABAŒE PALACE

Prof. Dr.

İSKENDER PALA

Genel Yayın Yönetmeni Dr. Cemal Özlüç
Editorial Director

Yayın Danışmanı Prof. Dr. Metin Sözen
Editorial Advisor

Metin Prof. Dr. İskender Pala
Text

Editörler Ömer Taşdelen
Editors Selman Gemuhluoğlu

Tercüme Jane Louise Kander
Translation

Kronoloji Milli Saraylar Hazine-i Hassa Arşivi
Chronology

Fotoğraflar Milli Saraylar Fotoğraf Arşivi
Photographs

Kitap Tasarımı Özkul Eren
Book Design

Uygulama Bülent Aynamak
Application Sabit Ertaş

Katkıda Bulunanlar Fatih Argönül
Contributors Ceylan Aydın
Ilona Baytar
Ayça Özer Demirdi
Ayşe Fazlıoğlu
Cengiz Göncü
Şule Gürbüz
Güller Karahüseyin
Demet Karakullukçu
Gülşen Sevinç Kaya
Özlem Sunat
M. Murat Taşar

SUNUŞ

Dolmabahçe Sarayı'nın açılışının 150. yılını büyük bir coşku ile kutluyoruz. Yıl boyunca çeşitli mekanlarda seçkin etkinlikler düzenlenmiş, bir döneme tanıklık eden ve modernleşme sürecinin en önemli eseri olan ihtişamlı sarayın adına yakışır kutlamalar yapılması hedeflenmiştir. Bu amaçla sempozyumdan konsere, sergilerden açılışlara değişik etkinlikler vasıtasıyla Dolmabahçe Sarayı ile halkımızı buluşturmayı, belki kucaklaştırmayı planlıyoruz. Hazırlanan bu kitap, işte bu amaca yönelik olarak, uzaktan ve yakından Dolmabahçe'ye merhaba diyeceklerle bir armağan niteliğindedir.

Yeni bir reform döneminin ve yeni bir başlangıcın merkezi olan Dolmabahçe Sarayı, 150 yıl boyunca padişahlık, monarşik parlamenter sistem ve son olarak Cumhuriyet olmak üzere üç ayrı yönetim sisteminin tanığı olmuştur.

Modernleşme sürecinin en ihtişamlı örneği olan saray, 6 padişah, 1 halife ve 2 Cumhurbaşkanı'na ev sahipliği yapmakla, sanat, müzik, mimari vb. estetik değerlerin ilhamlarına kapı aralayan önemli bir mekân olmuştur. Tarihimizin içinde böylesine anlamlı bir yeri olan Dolmabahçe Sarayı, Cumhuriyetimizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün isteği ile 18 Ocak 1925 tarihinde TBMM'nin koruması altına alınmıştır. Tarihimizin en sancılı ve en büyük değişimlerin yaşandığı son 150 yılının şahidi olan bu nadide esere, milletimizin temsil edildiği yegane yer olan Meclisimiz de en güzel şekilde sahip çıkmaktadır.

Yaşayan tarihi eserlerin milletimize güç, gurur ve çalışma azmi verdiğinin bilincindeyiz. Sorumluluğunu üstlendiğimiz bu büyük mirası korumak ve gelecek nesillere aktarmak en önemli hedefimizdir. 1984 yılında Milli Saraylar Sempozyumu ile başlayan yeniden yapılanma süreci örnek çalışmalarla ivme kazanmış, ulusal – uluslar arası düzeyde etkinliklerle farklı bir ortam yaratılmış, Milli Saraylar Daire Başkanlığımız bu konuda büyük gayret göstermiştir.

Meclisimizin her yerini halkımıza açtığımız gibi saray, köşk ve kasırlarımızı da çeşitli faaliyetlere tahsis ettik. Sivil toplum kuruluşlarımızın bir çok faaliyetine artık bu mekânlarımız ev sahipliği yapmaktadır.

Titiz bir çalışma sonucu hazırlanan bu güzel eser Dolmabahçe Sarayı'nı bize tanıtırken, anlatılan öyküler ve seçkin üslubu ile bizi adeta 150 yıllık bir yolculuğun tanığı yapıyor.

Boğaziçi'ne kattığı güzellik ile her zaman varlığımızda yer edecek Dolmabahçe'ye ilişkin pek çok bilgi ve ayrıntıları içeren elinizdeki eser dolayısıyla başta Prof. Dr. İskender Pala olmak üzere yayın kurulu üyelerini, gerekli belge ve bilgilerle yayını destekleyen uzmanlarımızı, Milli Saraylar Daire Başkanı Dr. Cemal Öztaş'ın şahsında çalışanları ve emeği geçen herkesi tebrik ediyor, bu vesileyle 150. yılını kutladığımız Dolmabahçe Sarayı'nın daha nice yıllar ayakta kalmasını ve Türk Milletine ilham vermesini diliyorum.

Bülent Arınç
TBMM Başkanı

SUNUŞ

Dolmabahçe Sarayı'nın açılışının 150. yılını büyük bir coşku ile kutluyoruz. Yıl boyunca çeşitli mekanlarda seçkin etkinlikler düzenlenmiş, bir döneme tanıklık eden ve modernleşme sürecinin en önemli eseri olan ihtişamlı sarayın adına yakışır kutlamalar yapılması hedeflenmiştir. Bu amaçla sempozyumdan konsere, sergilerden açılışlara değişik etkinlikler vasıtasıyla Dolmabahçe Sarayı ile halkımızı buluşturmayı, belki kucaklaştırmayı planlıyoruz. Sayın İskender Pala tarafından hazırlanan bu kitap, işte bu amaca yönelik olarak, uzaktan ve yakından Dolmabahçe'ye merhaba diyeceklere bir armağan niteliğindedir.

Yeni bir reform döneminin ve yeni bir başlangıcın merkezi olan Dolmabahçe Sarayı, 150 yıl boyunca padişahlık, monarşik parlamenter sistem ve son olarak Cumhuriyet olmak üzere üç ayrı yönetim sisteminin tanığı olmuştur.

Modernleşme sürecinin en ihtişamlı örneği olan saray, 6 padişah, 1 halife ve 2 Cumhurbaşkanı'na ev sahipliği yapmakla, sanat, müzik, mimari vb. estetik değerlerin ilhamlarına kapı aralayan önemli bir mekân olmuştur. Tarihimizin içinde böylesine anlamlı bir yeri olan Dolmabahçe Sarayı, Cumhuriyetimizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün isteği ile 18 Ocak 1925 tarihinde TBMM'nin koruması altına alınmıştır. Tarihimizin en sancılı ve en büyük değişimlerin yaşandığı son 150 yılının şahidi olan bu nadide esere, milletimizin temsil edildiği yegane yer olan Meclisimiz de en güzel şekilde sahip çıkmaktadır.

Yaşayan tarihi eserlerin milletimize güç, gurur ve çalışma azmi verdiğinin bilincindeyiz. Sorumluluğunu üstlendiğimiz bu büyük mirası korumak ve gelecek nesillere aktarmak en önemli hedefimizdir. 1984 yılında Milli Saraylar Sempozyumu ile başlayan yeniden yapılanma süreci örnek çalışmalarla ivme kazanmış, Milli Saraylar Daire Başkanlığımız bu konuda büyük gayret göstermiştir.

Meclisimizin her yerini halkımıza açtığımız gibi saray, köşk ve kasırlarımızı da çeşitli faaliyetlere tahsis ettik. Sivil toplum kuruluşlarımızın bir çok faaliyetine artık bu mekanlarımız ev sahipliği yapmaktadır.

Titiz bir çalışma sonucu hazırlanan bu güzel esere Dolmabahçe Sarayı'nı bize tanıtırken anlattığı öyküler ve seçkin üslubu ile bizi adeta 150 yıllık bir yolculuğun tanığı yapıyor.

Boğaziçi'ne kattığı güzellik ile her zaman gözde kalacak Dolmabahçe'ye ilişkin pek çok bilgi ve ayrıntıların yer aldığı elinizdeki eser dolayısıyla Sayın İskender Pala olmak üzere yayın kurulunu, gerekli belge ve bilgilerle yayını destekleyen uzmanlarımızı, Mili Saraylar Daire Başkanlığımız çalışanları ile emeği geçen herkesi tebrik ediyor ve bu vesileyle 150. yılını kutladığımız Dolmabahçe Sarayı'nın daha nice yıllar ayakta kalmasını ve Türk Milletine ilham vermesini diliyorum.

Bülent Arınç
TBMM Başkanı

başta Başkan Dr. Cemal Özlal başta olmak üzere tüm şahsında

ulusal - ulusal düzeyde örnek #
etkinliklerle fonksiyon bir ortam yaratılması,

9. üyelerin

4

...VE YILLAR SONRA...

150 yılın ardından bir lahza-i tahattur... Zihnim enginlere akan o masalı gerilerde bıraktı artık. Uzun; pek uzun bir zaman demiştik söze başlarken... Ve o zamanın içinde görünüp kaybolan, yaşayıp ölen insanlar demiştik... Kimler gelip geçti ... Büyük bir milletin ve yüce bir devletin yönetilmesine tam otuz dört yıl ev sahipliği yapan ben, bugün artık, TBMM'ye bağlı Milli Saraylar'ın yegane sorumlusuyum. Görevim ve işlevimin çok ağır, sorumluluğumun pek yüksek olduğunu biliyorum. Çünkü maiyyetimde 18 ve 19. yüzyıl Osmanlı sivil mimarlığının en değerli eserlerinden bir saray daha, iki tarihi fabrika, altı kasır ile Cumhuriyet döneminde Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün kullanımına tahsis edilmiş iki köşk var. Ve tabii içlerinde yer alan nadide koleksiyonlar.

Boğaziçi'nin iki yakasından her sabah selamlaştığımız Beylerbeyi Sarayı şehnaz bir beste gibidir mesela. Yıldız Şâle Köşkü'ne, kentin mekanik yüzünü örten bir şiiir gözüyle bakarım ben. Aynalıkavak, Küçüksu, İhlamur, Beykoz ve Maslak Kasırları ise İstanbul kent coğrafyasına serpiştirilmiş yıldızlar gibi göz kırpar bize. Yalova Atatürk Köşkü ile Florya Atatürk Köşkü ise huzurun ve asudeliğin adıdır. Bunların hepsine şimdi ben müzaheret eder, dertlerine ben koşarım. Hereke İpekli Dokuma ve Halı Fabrikası ile Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ise topyekun bizim imdadımıza yetişirler. Doğrusu bu iki fabrika olmasa biz abad olamazdık.

Asıl dostlarımız ve bize hayat veren yakınlarımız ise bambaşkadır. 1984 yılından bu yana, bilim ve kültür insanları, yepyeni bir anlayışla yaşamımızı anlamlı kılmış, varlığımızı zenginleştirmiş, ünümüzü yaygınlaştırmışlardır. Çünkü bu köklü girişimlerin ardında bizi gözeten ve kollayan bir başkanlık (Milli Saraylar Daire Başkanlığı) ile onun çatısı altında daima dost yüzlerle gülümseyen ve samimiyetle hizmet veren yüzlerce güzel insan var. Bizi tarihten devralınmış eşsiz bir miras kabul ederek titizlenen, kültürel ve bilimsel birikimleriyle bizim yaşamamıza yardımcı olan, çağdaş müzecilik adına bizi gözler önüne çıkaran ve tabii belgeleme, koruma, tanıtma gibi alanlarda en ileri ve doğru çözümleri üreten dostlarımız...

Ben, Boğaziçi'ndeki mücevher, gümüş parmaktaki pırlanta yüzüğün varlığını başta TBMM Başkanı olmak üzere Daire Başkanı'na, bilimsel katkılarıyla bize hayat veren Bilim Kurulu ve Danışma Kurulu'nun değerli hocalarına, İdari, Kültür-Tanıtım ve Teknik Yardımcılık adıyla her derdimize derman olan başkanlara ve 24 restorasyon atölyesi ile bina ve koleksiyonların bakım, onarım ve koruma işlemlerini yürüten yüzlerce uzman, rehber, hizmetli ve çalışana adıyorum. **Varlığım Türk milletine armağan olsun!...**

...VE YILLAR SONRA...

150 yılın ardından bir lahza-i tahattur... Zihnim enginlere akan o masalı gerilerde bıraktı artık. Uzun; pek uzun bir zaman demiştik söze başlarken... Ve o zamanın içinde görünüp kaybolan, yaşayıp ölen insanlar demiştik... Kimler gelip geçti ... Büyük bir milletin ve yüce bir devletin yönetilmesine tam otuz dört yıl ev sahipliği yapan ben, bugün artık, TBMM'ye bağlı Milli Saraylar'ın yegane sorumlusuyum. Görevim ve işlevimin çok ağır, sorumluluğumun pek yüksek olduğunu biliyorum. Çünkü maiyetimde 18 ve 19. yüzyıl Osmanlı sivil mimarlığının en değerli eserlerinden bir saray daha, iki tarihi fabrika, altı kasır ile Cumhuriyet döneminde Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün kullanımına tahsis edilmiş iki köşk var. Ve tabii içlerinde yer alan nadide koleksiyonlar.

Boğaziçi'nin iki yakasından her sabah selamlaştığımız Beylerbeyi Sarayı şehnaz bir beste gibidir mesela. Yıldız Şâle Köşkü'ne, kentin mekanik yüzünü örten bir şiir gözüyle bakarım ben. Aynalıkavak, Küçüksu, İhlamur, Beykoz ve Maslak Kasırları ise İstanbul kent coğrafyasına serpiştirilmiş yıldızlar gibi göz kırpar bize. Yalova Atatürk Köşkü ile Florya Atatürk Köşkü ise huzurun ve asudeliğin adıdır. Bunların hepsine şimdi ben müzaheret eder, dertlerine ben koşarım. Hereke İpekli Dokuma ve Halı Fabrikası ile Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası ise topyekun bizim imdadımıza yetişirler. Doğrusu bu iki fabrika olmasa biz abad olamazdık.

Asıl dostlarımız ve bize hayat veren yakınlarımız ise bambaşkadır. 1984 yılından bu yana, bilim ve kültür insanları, yepyeni bir anlayışla yaşamı anlamlı kılmış, zenginleştirmiş, desteklemiştir. Bizim gözeten ve kollayan bir başkanlık (Milli Saraylar Daire Başkanlığı) ile onun çatısı altında, bize daima dost yüzlerle gülümseyen ve samimiyetle hizmet veren yüzlerce güzel insandır onlar. Bizi tarihten devralınmış eşsiz bir miras kabul ederek titizlenen, kültürel ve bilimsel birikimleriyle bizim yaşamamıza yardımcı olan, çağdaş müzecilik adına bizi gözler önüne çıkaran ve tabii belgeleme, koruma, tanıtmaya gibi alanlarda en ileri ve doğru çözümleri üreten dostlarımız...

Ben, Boğaziçi'ndeki mücevher, gümüş parmaktaki pırlanta yüzüğün varlığını başta TBMM Başkanı olmak üzere Daire Başkanı'na, bilimsel katkılarıyla bize hayat veren Bilim Kurulu ve Danışma Kurulu'nun değerli hocalarına, İdari, Kültür-Tanıtım ve Teknik Yardımcılık adıyla her derdimize derman olan başkanlara ve 24 restorasyon atölyesi ile bina ve koleksiyonların bakım, onarım ve koruma işlemlerini yürüten yüzlerce uzman, rehber, hizmetli ve çalışana adıyorum. Varlığım Türk milletine armağan olsun!...

**150. YILINDA DOLMABAHÇE
ULUSLARARASI SEMPOZYUM
23 – 26 KASIM 2006
DOLMABAHÇE SARAYI**

Harem Binek Salonu

PROGRAM

24 KASIM CUMA

1.Oturum : 9.30 - 10.50

Başkan : Prof. Dr. Ümit Doğay Arınç, UGETAM.

09.30 - 09.45

"Dolgu Zeminlerde Yapılaşma ve Dolmabahçe Sarayı"

Prof. Dr. Ali Selçuk Biricik, Marmara Üniversitesi.

09.50 – 10.05

"Dolmabahçe Sarayı ve Yardımcı Binalarının Yapımında Demir ve Çelik malzemenin Kullanımı"

Doç Dr. Yeşim Kamile Aktuğlu, Dokuz Eylül Üniversitesi.

10.10 – 10.25

"Batılılaşma Sürecinde Barınma Kültürü Bağlamında İç Mekan Anlayışının Değişiminde Dolmabahçe Sarayı'nın Önemi"

Yrd. Doç. Dr. Deniz Demirarslan, Kocaeli Üniversitesi.

10.30 – 10.45

"İstanbul'da İlk Modern Aydınlatılan Mekan : Dolmabahçe Sarayı ve Dolmabahçe Gazhanesi"

Mehmet Mazak - Ali Şen, İGDAŞ.

10.50 – 11.10 : Kahve Arası

4. Oturum : 15.10-16.50
Başkan : Prof. Dr. Ayla Ödekan, İTÜ.

15.10 – 15.25

“Dolmabahçe Sarayı’nda Bulunan Döşemelik Kumaş Desenlerine
Dönemin Sanat Akımlarının Etkisi”

Doç. Dr. Nuray Yılmaz- Yrd. Doç Dr. Oya Sipahioğlu, D.E.Ü.

15.30 – 15.45

“Sarayın Renkli Işıltıları İşlemeleri”

Ayça Özer Demirli, Milli Saraylar Başkanlığı.

15.50 – 16.05

“Dolmabahçe Sarayı’nda Sedef İşleri”

Prof .Dr. H. Örcün Barışta, Marmara Üniversitesi.

16.10 – 16.25

“1892- 1920 Yılları Arasında Üretilmiş Bazı Yıldız Porselenlerinin
Biçim ve Bezeme Özellikleri”

Nesrin Aydoğan, Sanat Tarihçisi

16.30 – 16.50 Kahve Arası

5. Oturum : 16.50 – 18.10
Başkan : Prof. Dr. Selçuk Mülayim, Marmara Üniversitesi.

16.50 – 17.05

“Dolmabahçe Sarayı Orgları”

Doç Dr. Leyla Pınar Tansever

17.10 – 17.25

“19.Yüzyıl Sonunda Bazı Okulların Saraya Resim Sunması”

Halenur Katipoğlu Kaya, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

17.30 – 17- 45

“Dolmabahçe Sarayı Koleksiyonunda Bulunan Sultan Abdülmecid Hatları”

Dr. Zübeyde Cihan Özsayiner, Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi.

17.50 – 18.05

19. yy Sanat Ortamı ve Saraydaki Etkileri

Fulya Soyata, Adnan Menderes Üniversitesi.

25 KASIM CUMARTESİ

1. Oturum : 13.30 - 14.50

Başkan : Prof. Dr. Nurhan Atasoy, Marmara Üniversitesi

13.30 – 13.45

“Dolmabahçe Sarayı Arazisinde Çinili Köşk”

Doç. Dr. Nuran Kara Plehvarian, Yıldız Teknik Üniversitesi.

13.50 – 14.05

“Dolmabahçe Sarayı Bahçesi'nin Bitkisel Tasarım İlkeleri”

Doç .Dr. Elmas Erdoğan, Filiz Aklanoğlu, Ankara Üniversitesi

14.10 – 14.25

“Dolmabahçe Saray bahçesinin Türk kültüründeki Yeri ve Öneminin İncelenmesi”

Yrd. Doç. Dr. Yıldız Aksoy, Bahçeşehir Üniversitesi.

14.30 – 14.45

“19. Yüzyıldaki Toplumsal Yapı ve Sanat Ortamının Dolmabahçe Sarayı'ndaki Dış Mekan Düzenlemesi Üzerine Etkileri”

Yrd. Doç. Dr. Pınar Köylü, Elif Kutay, Ayşe Kalaycı, Prof. Dr. Güniz A. Kesim, Düzce Üniversitesi.

14.50 – 15.10 Kahve Arası

2. Oturum : 15.10 - 16.10

Başkan : Prof. Dr. Zeynep Ahunbay, İTÜ.

15.10 – 15.25

“Dolmabahçe Sarayı Süfera Salonu Altın varak Restorasyonu”

Onur Baybura – Ferhan Tekinmirza, Milli Saraylar Daire Başkanlığı.

15.30 – 15.45

“Dolmabahçe Sarayı Velihaht Dairesi'nin Onarım ve Sergileme Sorunları Üzerine bir Değerlendirme”

Prof. Dr. İlgi Aşkun – Prof. Dr. Oğuz Ceylan, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

15.50 – 16.05

“Dolmabahçe Sarayı'nın Onarımı ”

M. Ünal Mutlu, İnşaat Mühendisi

16.10 – 16.30 : Kahve Arası

3. Oturum : 16.30 – 18.10

Başkan : Prof. Dr. Korkut Tuna, İstanbul Üniversitesi.

16.30 – 16.45

“Dolmabahçe Sarayı'nın Uluslararası Kamuoyunda Bir Kültürel İtibar Aracı Olarak Konumlandırılması”

Yrd. Doç. Dr. Bilgehan Gültekin - Nahit Erdem Köker, Ege Üniversitesi.

16.50 – 17.05

“Dolmabahçe Sarayı'nın Saray Müze Olması ve Müzecilik Açısından Değerlendirilmesi”

Aytekin Kılavuz, Milli Saraylar Daire Başkanlığı.

17.10 – 17.25

“Çağdaş Müze Kavramı Kapsamında Müze -Toplum İletişiminin Önemi”

Ceylan Aydın, Milli Saraylar Daire Başkanlığı.

17.30 – 17.45

“Özürllüler İçin Planlamak Herkes İçin Planlamaktır, Gelin Müzelerimizi Özürllülerimize Göre Planlayalım”

Zuhal Çetiner Doğdu, Yüksek Mimar.

17.50 – 18.05

“Günümüz Müze İşletmeleri ve Müze Ekonomisi –Türkiye'de Son Durum”

Nil Uzun, Sabancı Üniversitesi.

2. Oturum : 11.10 - 12.30

Başkan : Prof .Dr. H. Örcün Barışta, Marmara Üniversitesi

11.10 – 11.25

“Bir İmparatorluk Sahnesi: Dolmabahçe Sarayı Muayede Salonu”

Çağla Caner - Pelin Yoncacı, Ortadoğu Teknik Üniversitesi.

11.30 – 11.45

“Duvar Resimlerinde Köşk, Kasır ve Saraylar”

Dr. Pelin Şahin Tekinalp, Hacettepe Üniversitesi.

11.50 – 12.05

Beşiktaş Sahil Sarayı'ndan Dolmabahçe Sarayı'na

İlksen Yumrukçağlar, Milli Saraylar Daire Başkanlığı.

12.10 – 12.25

“Dolmabahçe Sarayı'nın Yıkılan Karakol Yapısı”

Dr. Aynur Çiftçi, Yıldız Teknik Üniversitesi.

12.30- 13.30 : Öğle Yemeği

3. Oturum : 13.30- 14.50

Başkan : Doç. Dr. Cengiz Can, Yıldız Teknik Üniversitesi

13.30 – 13.45

“Dolmabahçe Sarayı Cephelerindeki Doğal Taşların Konsolidasyonuna İlişkin Araştırma”

Prof. Dr. Ahmet Ersen- Seden Acun Özgünler, İTÜ.

13.50 – 14.05

“Dolmabahçe Sarayı'nda Kullanılan Taşların Korunmuşluk Durumları ve Koruma-Onarım Yöntemleri Üzerine Öneriler”

Yrd. Doç. Dr. Erdal Eren, Maltepe Üniversitesi.

14.10 – 14.25

“Dolmabahçe Sarayı Cephesine Önerilen Temizlik Uygulamaları”

Doç .Dr. Ahmet Güleç, İstanbul Üniversitesi

14.30 – 14.45

“Çevresel Koşulların Dolmabahçe Sarayı Üzerindeki Etkileri”

Jale Beşkonaklı, Milli Saraylar Daire Başkanlığı.

14.50 – 15.10 : Kahve Arası